

Etikkrådet

for Statens pensjonsfond utland

Årsmelding 2020

**Etikkrådet gir råd til Norges Bank
om observasjon og utelukkelse av selskaper
fra Statens pensjonsfond utland.**

etikkradet.no

Innhold

Lederens forord	6
Medlemmer av Etikkrådet og sekretariatet	8
Etikkrådets virksomhet	9
Etikkrådets arbeid under menneskerettighetskriteriene	16
Etikkrådets arbeid under miljø- og klimakriteriene	21
Etikkrådets arbeid under korrupsjonskriteriet	24
Forslag til nye retningslinjer for observasjon og utelukkelse	27
Høringssvar	29
Liste over utelukkede selskaper per 31. desember 2020	40
Liste over selskaper under observasjon	41
Offentliggjorte anbefalinger om selskaper	42
• AECOM	45
• Canadian Natural Resources Ltd	45
• Cenovus Energy Inc	46
• Centrais Elétricas Brasileiras SA	47
• Elsewedy Electric Co	48
• Formosa Taffeta Co Ltd og Formosa Chemicals & Fibre Corp	50
• Hangzhou Hikvision Digital Technology Co Ltd	50
• Imperial Oil Ltd	51
• Page Industries Ltd	52
• PetroChina Co Ltd	52
• RWE AG	52
• Suncor Energy Inc	54
• Texwinca Holdings Ltd	55
• Vale SA	55
Observasjon	56
Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU	58

Lederens forord

Etikkens formål, i henhold til Store norske leksikon, er «å studere hvordan man bør handle, og å forstå begrepene vi bruker når vi evaluerer handlinger, personer som handler, og utfall av handlinger.» Dette er arbeid som aldri tar slutt, og som går ufortrødent videre, uansett hvilke katastrofer som kommer vår vei.

2020 og den pågående pandemien bød naturligvis på noen utfordringer for Etikkrådets arbeid. En del selskaper som sto til observasjon, ble umulige å besøke etter midten av mars. Helt nye feltundersøkelser ble også vanskeliggjort. Utover det har vi opprettholdt driften tilnærmet normalt. Dette har delvis vært mulig fordi vi har kunnet høste av arbeid påbegynt i 2019 eller tidligere, og fordi sekretariatet har særs kompetente og pliktoppfyllende folk.

Tilrådingene under klimakriteriene fikk sin forløsning i året som gikk. Vi avga også vår første tilrådning om normbrudd knyttet til salg av overvåkningsutstyr. Arbeidet med tekstilprodusenter begynner nå å nærme seg bunnen av bunken. Mange av disse selskapene kan synes små, men deres kunder er blant de mest kjente merkevarene i verden, som også fondet er investert i, og vi har grunn til å tro at vårt arbeid har en oppdragende effekt også på dem. Vi har i 2020 også avgitt flere tilrådninger enn på lenge under kriteriet «alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konflikt-situasjoner». Vår vurdering av selskapers medvirkning har stått sentralt i disse sakene. Dette kan være svært vanskelige vurderinger å gjøre, men noen må jo gjøre dem.

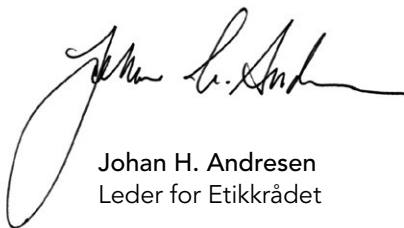
På bakgrunn av den etiske risiko vi har avdekket i arbeidet med selskapers rekrutteringspraksis, frykter vi at migrantarbeidere kan være svært utsatt for omfattende normbrudd. Vi har derfor satt ut et stort oppdrag for å kunne gjennomføre undersøkelser angående selskaper som er involvert i praksis som kan utgjøre tvangsarbeid eller andre former for utnyttelse i arbeidslivet. Resultatene av dette arbeidet vil vi ha nytte av i mange år fremover. Både selskaper og land, selv om det siste ikke har vårt direkte fokus, vil nok ha stor egeninteresse i å opptre mer ansvarlig på dette feltet hvis de ønsker investorenes gunst.

Våren 2019 ble det opprettet et offentlig utvalg som skulle vurdere de etiske retningslinjene for SPU. To oppnevnte medlemmer av rådet har sittet i utvalget, og to fra sekretariatet har sittet i dets sekretariat, og brukt betydelig tid på dette arbeidet. Utvalgets utredning, NOU 2020:7 «Verdier og ansvar», har vært på høring, og Etikkrådet har også gitt et eget høringssvar. Vi mener at de fleste av utvalgets anbefalinger er konstruktive og lar seg greit operasjonalisere, men gitt Etikkrådets uavhengighet, kan noen få tydeliggjøres ytterligere.

NBIMs signaler om å øke graden av aktivt eierskap, og derigjennom selge seg ut av flere mindre selskap, kan få innvirkning på Etikkrådets arbeid. Vi antar at den etiske risikoen i fondet vil reduseres noe som følge av dette, samtidig som Etikkrådets ressurser vil bli noe mer konsentrert mot lengre prosesser med større selskaper. Samtidig antar vi at små selskaper med avansert teknologi, men med ukjent etisk retningssans, vil forbli i fondet, noe som vil sette oss på prøve når det gjelder å vurdere denne fremtidige risikoen for normbrudd. Dessuten, fondet vil også fortsatt være eksponert mot en lang rekke fremvoksende markeder, og nye kan komme til, noe som ikke gjør Etikkrådet overflødig med det første.

For, etikken hviler aldri. Ei heller Etikkrådet.

Johan H. Andresen
Leder for Etikkrådet

Medlemmer av Etikkrådet og sekretariatet

Etikkrådet

Johan H. Andresen (Etikkrådets leder)

Andresen har en MBA fra Rotterdam School of Management, Erasmus University. Han er eier og styreleder i Ferd, etter å ha vært konsernsjef i 14 år. Tidligere har han vært Product Manager i International Paper Co i USA og partner i Tiedemannsgruppen. Han har styreverv i NMI – Nordic Microfinance Initiative, Junior Achievement Europe og Oslo Science City. Andresen representerte rådet i utvalget som gjennomgikk de etiske retningslinjene.

Hans Chr. Bugge (Etikkrådets nestleder)

Bugge er dr. juris med doktorgrad fra Universitetet i Paris II og en doktorgrad fra Universitetet i Oslo. Han er nå professor emeritus ved Institutt for offentlig rett samme sted. Bugge arbeider med nasjonal og internasjonal miljørett. Tidligere har han vært embetsmann i Miljøverndepartementet og Finansdepartementet, direktør for Statens forurensningstilsyn, generalsekretær i Redd Barna og statssekretær i Departementet for utviklingshjelp. Han har skrevet flere bøker og hatt en rekke offentlige verv knyttet til miljø og bærekraftig utvikling.

Cecilie Hellestveit

Hellestveit er jurist med doktorgrad i humanitærrett og Cand. M. Philol. med hovedfagsstudier i midtøstenkunnskap. Hun har bakgrunn fra forskningsinstitusjoner som PRIO, SMR, NUPI, IKOS og ILPI. Hellestveit har også vært tilknyttet Atlantic Council i Washington DC. Hun er for tiden forsker ved Folkerettsinstituttet og spesialrådgiver ved Norges institusjon for menneskerettigheter. Hellestveit har skrevet en lærebok i krigens folkerett, og satt i utvalget som gjennomgikk de etiske retningslinjene.

Trude Myklebust

Myklebust er jurist og har en MSc fra University of Oxford. Hun er nå stipendiat ved Institutt for privatrett ved Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo. Myklebust har lang erfaring fra Finansdepartementet, hvor hun blant annet arbeidet med finansmarkedsrett og forvaltningen av Statens pensjonsfond. Myklebust har arbeidet som dommerfullmektig og som seniorrådgiver for direktøren i Høyesterett, og hun har skrevet en lærebok i finansmarkedsrett.

Brit Kristin Sæbø Rugland

Rugland har en Master of Management fra Handelshøyskolen BI. Hun er daglig leder i Stavanger Investerende Eiendom AS og Rugland Finans AS. Rugland har vært hovedstyremedlem i Norges Bank fra 2004 til 2013, styremedlem i Storebrand ASA fra 1995 til 2002 og Stavanger Aftenblad fra 2002 til 2010 samt styreleder i Gassco AS fra 2001 til 2011 og i Rogaland teater fra 2006 til 2016. Rugland er for tiden styremedlem i Norfund, styreleder i KBN-Kommunalbanken AS og styreleder i Figgjo AS.

Sekretariatet

Etikkrådet har et sekretariat som utreder og forbereder saker for rådet. Sekretariatet hadde ved årsskiftet følgende ansatte:

- Eli Lund, sekretariatsleder (Siviløkonom)
- Lone Fedders Dybdal (MPhil.)
- Kjell Kristian Dørum (Cand. polit.)
- Erik Forberg (Cand. scient.)
- Hilde Jervan (Cand. agric.)
- Aslak Skancke (Siv. ing.)
- Ingrid Thorsnes (Master i rettsvitenskap)

Etikkrådets virksomhet

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland er et uavhengig råd som gir anbefalinger til Norges Bank om å utelukke selskaper fra Statens pensjonsfond utland eller sette selskaper til observasjon på grunnlag av retningslinjer fastsatt av Finansdepartementet. Retningslinjene har både produktbaserte utelukkelseskriterier som for eksempel produksjon av tobakk, kull og noen våpentyper og atferdsbaserte utelukkelseskriterier om for eksempel korrupsjon, menneskerettighetsbrudd, miljøskade og uakseptable utslipp av klimagasser. Terskelen for utelukkelse skal være høy, og selskaper kan bare utelukkes hvis de i fremtiden vil representere en uakseptabel etisk risiko for fondet. Alle Etikkrådets anbefalinger offentliggjøres på rådets nettside så snart Norges Bank har offentliggjort sin beslutning.

Porteføljeovervåkning og innhenting av informasjon

Etikkrådet følger løpende med på om selskaper i fondet har virksomhet som kommer inn under retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU, og arbeider parallelt med mange saker og problemstillinger.

For produktkriteriene kartlegger et konsulentfirma selskaper som har virksomhet som kan være i strid med kriteriene. Rådet mottar en rapport om dette hvert kvartal. Rådet følger i tillegg med på informasjon fra andre kilder og foretar løpende undersøkelser av aktuelle selskaper.

For atferdskriteriene identifiseres selskaper gjennom porteføljeovervåkning, eksterne henvendelser og systematiske gjennomganger av områder med høy etisk risiko. Et konsulentfirma søker daglig i mange nyhetskilder på flere språk etter oppslag om selskaper i porteføljen. Rådet får rapporter fra konsulenten annenhver måned. I tillegg følger rådet med på en rekke databaser med informasjon om for eksempel korrupsjon eller krenkelser av menneskerettighetene. Rådet mottar også henvendelser fra organisasjoner eller enkeltpersoner med oppfordring om å vurdere saker. Disse kan komme direkte til rådet eller være videresendt fra Norges Bank. I utvalget av saker for

nærmere undersøkelser legger rådet vekt på normbruddets grovhet og omfang, konsekvensene av normbruddet, om selskapet forårsaket eller medvirket til normbruddet, selskapets tiltak for å forebygge eller bøte på skader og risiko for tilsvarende hendelser i fremtiden.

Informasjonstilgangen varierer betydelig fra land til land. Etikkrådet forsøker å kompensere for dette ved å gjennomføre undersøkelser av forhold som vanligvis ikke fanges opp av nyhetsovervåkingen. Slike undersøkelser følger ofte en langsiktig plan. Når Etikkrådet har valgt ut et område, følger rådet dette over flere år. Rådet har for eksempel arbeidet med selskaper som avhender utrangerte skip til opphugging i Bangladesh og Pakistan, såkalt *beaching*, siden 2017 og avskoging og tap av biologisk mangfold siden 2010.

Etikkrådet innhenter informasjon fra blant annet forskningsmiljøer og internasjonale, regionale og nasjonale organisasjoner og setter i mange tilfeller ut konsulentoppdrag for å undersøke indikasjoner på normbrudd som dekkes av retningslinjene. I 2020 har det på grunn av koronaepidemien vært utfordrende å gjøre undersøkelser på bakken. Etikkrådet har ofte en inngående dialog med selskapene i løpet av vurderingsprosessen.

Tabell 1: Nøkkeltall for Etikkrådets virksomhet i 2018–2020

År	2018	2019	2020
Aksjeselskaper i SPU ved årets slutt (ca.)	9150	9200	9150
Utelukkede selskaper etter tilrådning fra Etikkrådet ved utgangen av året	70	65	71
Selskaper under observasjon etter tilrådning fra Etikkrådet	8	7	6
Selskaper som Etikkrådet har avgitt tilrådninger om i løpet av året	10	17	12
Selskaper som er utelukket i løpet av året etter tilrådning fra Etikkrådet	11	3	10
Selskaper som er satt til observasjon i løpet av året	2	0	0
Observasjoner som er avsluttet i løpet av året	0	1	1
Utelukkelse som er opphevet i løpet av året	2	7	2
Selskaper som rådet har vært i kontakt med	34	50	77
Selskaper som rådet har møtt	22	14	16
Saker som er tatt opp til vurdering i løpet av året	78	100	120
Saker som ble avsluttet i løpet av året	98	87	104
Selskaper under arbeid i løpet av året	189	180	206
Antall rådsmøter	11	9	10
Ansatte i sekretariatet	8	8	8
Budsjett (mill.)	18,5	18,7	18,7

Tabellen oppsummerer omfanget av Etikkrådets undersøkelser av selskaper i 2020 sammenliknet med 2019 og 2018. Utelukkelse Norges Bank har besluttet uten tilrådning fra Etikkrådet under kullkriteriet, er ikke inkludert i tabellen. Selskaper som tas av børs, fjernes fortløpende fra listen over utelukkede selskaper.

Oversikt over Etikkrådets virksomhet i 2020

I 2020 anbefalte Etikkrådet å utelukke syv selskaper, å oppheve utelukkelsen av tre selskaper og å sette to selskaper til observasjon. Norges Bank offentliggjorde på grunnlag av Etikkrådets tilrådninger fra 2019 og 2020 at ti selskaper var utelukket, at utelukkelsen av to selskaper var opphevet, samt at ett selskap som sto til observasjon, var satt til eierskapsutøvelse.

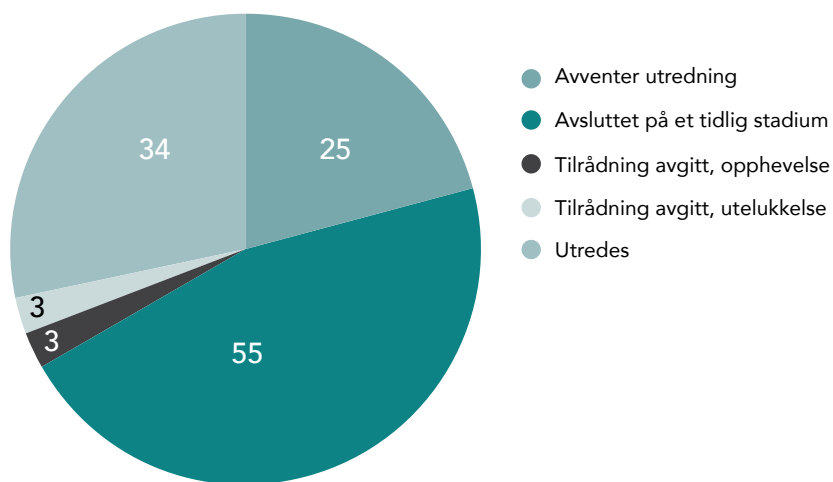
Per 31. desember 2020 var 71 selskaper utelukket fra fondet, mens seks sto til observasjon på grunnlag av tilrådninger fra Etikkrådet. Etikkrådet følger opp disse selskapene ved å vurdere om grunnlaget for uteluk-

kelse eller observasjon fortsatt er til stede, og ved å ha en årlig dialog med selskapene som står til observasjon. I tillegg kommer 73 selskaper som Norges Bank har utelukket på eget initiativ under kullkriteriet og 17 selskaper som Norges Bank har satt til observasjon under samme kriterium. Disse selskapene følges opp av Norges Bank.

I tillegg til det løpende arbeidet med å vurdere selskaper i fondet, har Etikkrådet i 2020 brukt en del ressurser på å bidra i arbeidet med NOU 2020:7 «Verdier og ansvar» om det etiske rammeverket for SPU.

Figur 1: Hvordan gikk det med de 120 sakene som ble tatt opp til vurdering i 2020?

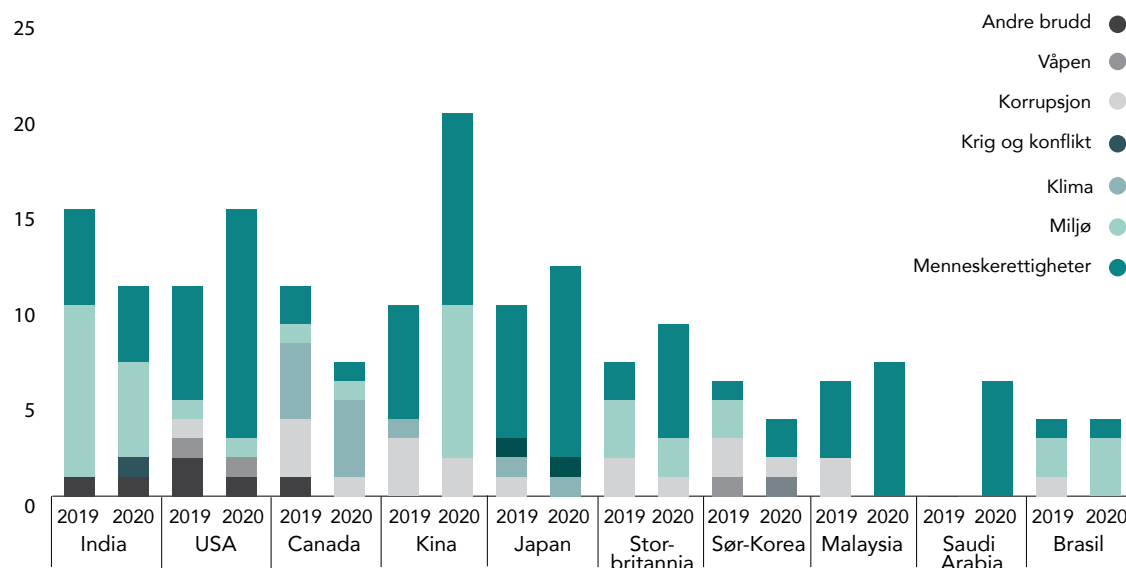

Figuren viser status for de 120 nye sakene Etikkrådet tok opp til vurdering i 2020.

Etikkrådet hadde 222 saker til vurdering i løpet av 2020. Av disse ble 120 fanget opp i løpet av året. For seks av de nye sakene er det allerede avgitt tilråddning om utelukkelse eller opphevelse av utelukkelse. 55 av de nye sakene ble lagt bort på et tidlig stadium, hvorav 25 av disse ble vurdert etter korrupsjonskriteriet. 34 av sakene utredes fortsatt, mens 25 ennå ikke har vært gjenstand for en fullstendig innledende vurdering. Kritikverdige håndtering av koronasmitte og fengsling av ugifte fødende kvinner i Gulfstatene er to av temaene fra de nye sakene i 2020. Enkelte

selskaper er gjengangere i Etikkrådets utredninger og har blitt tatt opp til vurdering for ulike forhold og under ulike kriterier. I 2020 har 12 av de 206 selskapene som har vært oppe til behandling, blitt vurdert for to, og i ett tilfelle tre, separate saksforhold.

Figur 2: Saker under arbeid i 2019 og 2020

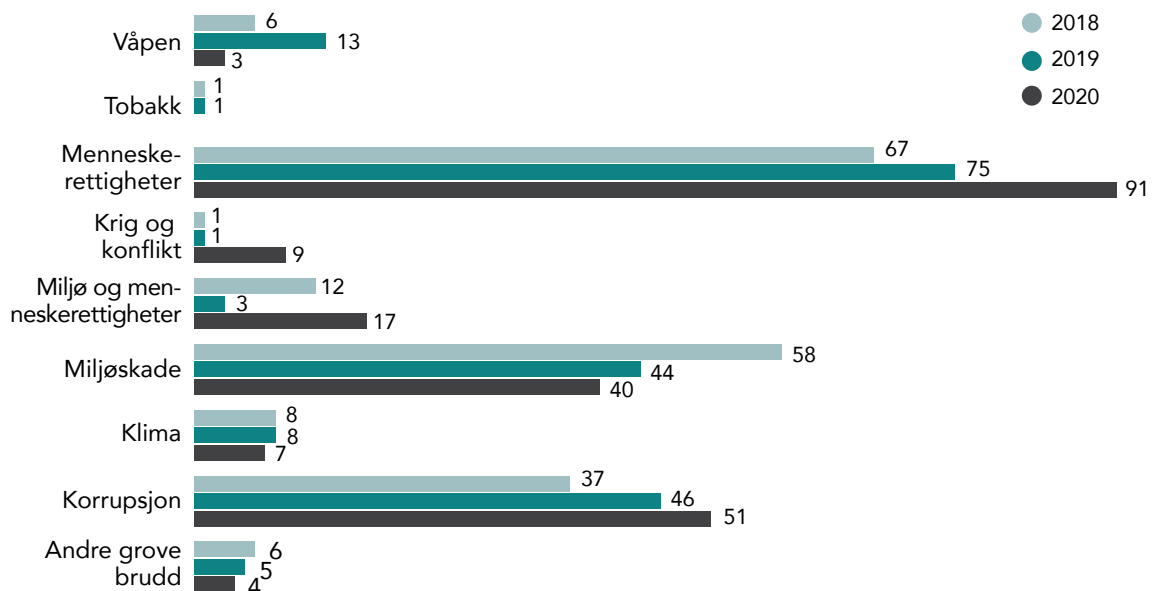

Her vises saker under arbeid i 2019 og 2020 utover en innledende vurdering. Sakene er fordelt på kriterium og hvor selskapene er registrert. Her vises de ti landene hvorfra flest selskaper utredes

SPU var ved utgangen av 2020 investert i mer enn 9 000 selskaper i rundt 70 land. Den geografiske fordelingen av de 206 selskapene som Etikkrådet har arbeidet med i løpet av året, reflekterer den geografiske fordelingen av selskapene i fondet. Den geografiske fordelingen av Etikkrådets arbeid varierer likevel noe fra år til år. Det er for eksempel en markant økning fra 2019 til 2020 i antall saker Etikkrådet har arbeidet med fra Kina. Dette skyldes særlig at Etikkrådet har gjort undersøkelser av menneskerettighetskrænkelser i forbindelse med interneringen av uigurer i Xinjiang-provinsen og miljøskade som følge av produksjon av preparater der materiale fra truede dyrearter inngår. For de asiatiske selskapene for øvrig er brudd på arbeidstakerrettigheter det dominerende temaet. De asiatiske selskapene undersøkes ofte som ledd i en gjennomgang av områder med høy etisk risiko og ikke på grunnlag av nyhetsoppslag. Dette gjelder for eksempel undersøkelser av foruren-

sing fra antibiotikaproduksjon i India som ble avsluttet i 2020 uten at noen selskaper ble anbefalt utelukket. De omfattende utslippene av antibiotika fra denne produksjonen utgjør et svært alvorlig og globalt miljøproblem ettersom det har betydning for utviklingen av resistente bakterier. Mange selskaper bidrar trolig til problemet, men det er vanskelig å dokumentere enkeltsekskapenes bidrag til forurensningen.

For selskaper hjemmehørende på det amerikanske kontinentet, er Etikkrådets arbeid spredt noe jevnere over kriteriene, selv om det for USA også har vært en økning av saker som har blitt vurdert etter menneskerettighetskriteriet i 2020. Rådet har for eksempel gått gjennom nyhetssaker knyttet til selskapers håndtering av covid-19-smitte på arbeidsplassen. Blant kanadiske selskaper utgjør klimasakene knyttet til oljesandsproduksjon er betydelig andel.

Figur 3: Sakene Etikkrådet har arbeidet med, fordelt på kriteriene

Figuren viser hvordan Etikkrådets arbeid i 2020 har fordelt seg på de ulike kriteriene. Her er både saker som er grundig utredet, og saker som er lagt bort etter innledende undersøkelser, inkludert.

Arbeid under de ulike kriteriene

Menneskerettighetskriteriet er fremdeles det området hvor rådet utreder flest saker. Slike saker har som oftest utgangspunkt i undersøkelser Etikkrådet selv initierer basert på antakelser om den generelle risikoen for brudd på arbeidstakerrettigheter i en bransje eller et område. Dermed undersøkes et stort antall selskaper innledningsvis. Først kartlegger rådet alle selskaper med en viss virksomhet og kontakter relevante selskaper for å få informasjon som kan bekrefte eller avkrefte Etikkrådets antakelser. Basert på selskapenes svar og informasjon fra andre kilder avgjør rådet så hvilke selskaper som skal utredes nærmere. I 2020 har rådet for eksempel fortsatt arbeidet med arbeidsforhold som grenser til tvangsarbeid for migrantarbeidere, og har også begynt en kartlegging av selskaper som bruker arbeidskraft knyttet til interneringsleirene i Xinjiang-provinsen.

Andre typer saker har oftere utspring i nyhetsoppslag eller NGO-rapporter. Slike saker er for eksempel knyttet til brudd på urfolks rettigheter og tvangsflytting, som også har utgjort en god del av sakene i 2020.

Under krig- og konfliktkriteriet har rådet vurdert flere saker hvor selskaper samarbeider med det militære eller sikkerhetsstyrker. Andre former for medvirkning til brudd på individers rettigheter i krig og konflikt har vært knyttet til virksomhet på Vestbredden.

Under miljøkriteriet har rådet fortsatt arbeidet med gruve- og industriforurensning, skade på verneområder og tap av biologisk mangfold. Flere av sakene som er utredet under miljøkriteriet, har også en menneskerettighetsside. I saker hvor et selskap kan komme under vurdering for flere kriterier, vil Etikkrådet normalt legge avgjørende vekt på ett av kriteriene, også når den samme virksomheten kommer inn under to kriterier. Et unntak fra dette er *beaching*-sakene, hvor tilrådingene er begrunnet både med en uakseptabel risiko for miljøskade og menneskerettighetsbrudd.

Siden 2017 har Etikkrådet hatt en løpende porteføljeovervåking under korrupsjonskriteriet hvor selskaper som blir valgt ut på grunnlag av den første gjennomgangen av korrupsjonsanklager, blir systematisk registrert, sortert etter sektor og rangert med

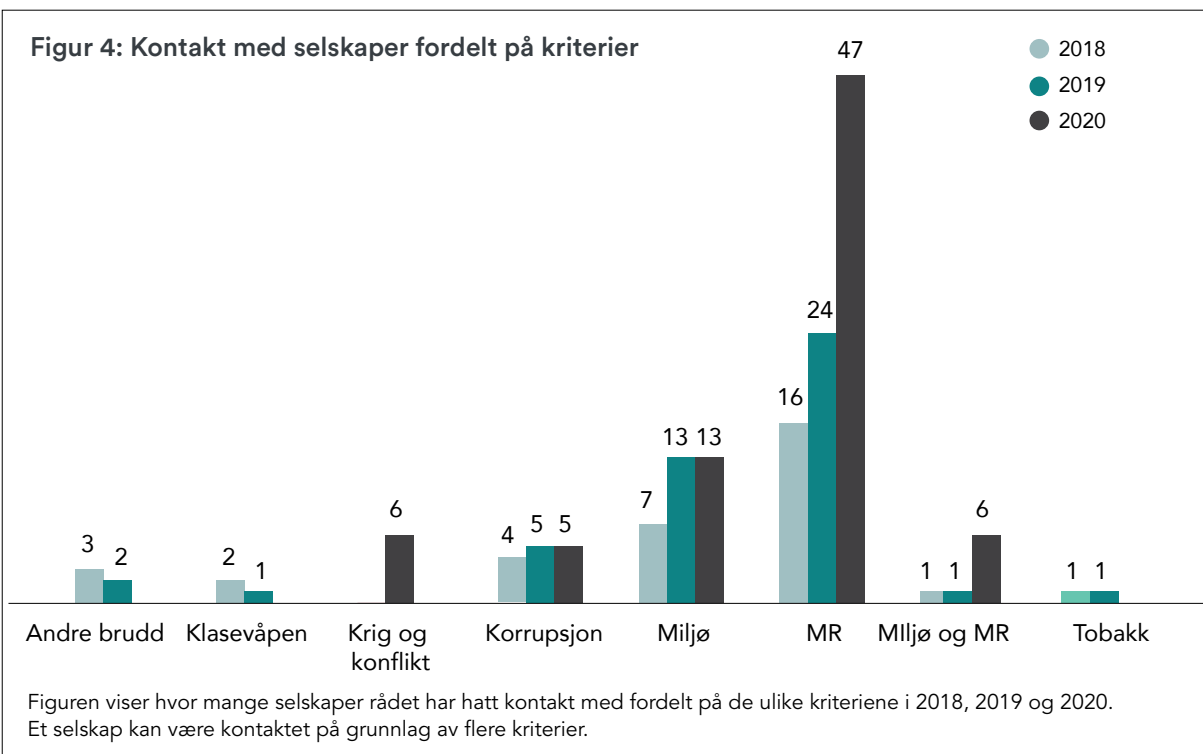

henblikk på risiko. Som en følge av denne tilnærmingen har et økende antall selskaper de siste årene vært gjenstand for en innledende vurdering. De fleste av disse legges bort på et tidlig tidspunkt. Hvis det er mange korrupsjonssaker i en bestemt sektor, vil det også være mulig å gjennomføre en mer samlet gjennomgang av disse. I 2019 ble det for eksempel gjennomført en slik gjennomgang av oljeservice-selskaper. I 2020 er det påbegynt en systematisk gjennomgang av de statskontrollerte oljeselskapene i fondet som rådet ennå ikke har vurdert.

Kontakt med selskaper i 2020

I 2020 har Etikkrådet vært i kontakt med 77 selskaper og hatt møter med 16 av dem. Rådet kontakter selskaper som det etter innledende undersøkelser vil vurdere nærmere. Først skriver rådet et brev til selskapene og ber om informasjon som kan gi et bedre grunnlag for å vurdere deres virksomhet. Alle selskaper som utredes under atferdskriteriene, får i tillegg anledning til å kommentere et utkast til tilrådning før Etikkrådet eventuelt gir sin anbefaling til Norges Bank.

Figur 4: Kontakt med selskaper fordelt på kriterier

Rådet har også i 2020 hatt kontakt med desidert flest selskaper som utredes under menneskerettighets-kriteriet. Etikkrådet legger vekt på informasjon fra selskaper og anser det som en selvstendig risikofaktor om selskaper ikke bidrar med konkret og etterprøvbart informasjon om virksomheten. De fleste selskaper rådet kontakter for informasjon, svarer på henvendelsen, men det er også noen unntak. I 2020 kontaktet rådet for eksempel ti selskaper hjemmehørende i Midtøsten, men kun ett av disse har besvart Etikkrådets henvendelser. I noen av disse sakene er faktagrunnlaget lett tilgjengelig, men i andre saker

er det ikke mulig å få tak i konkret informasjon eller å gjøre undersøkelser lokalt.

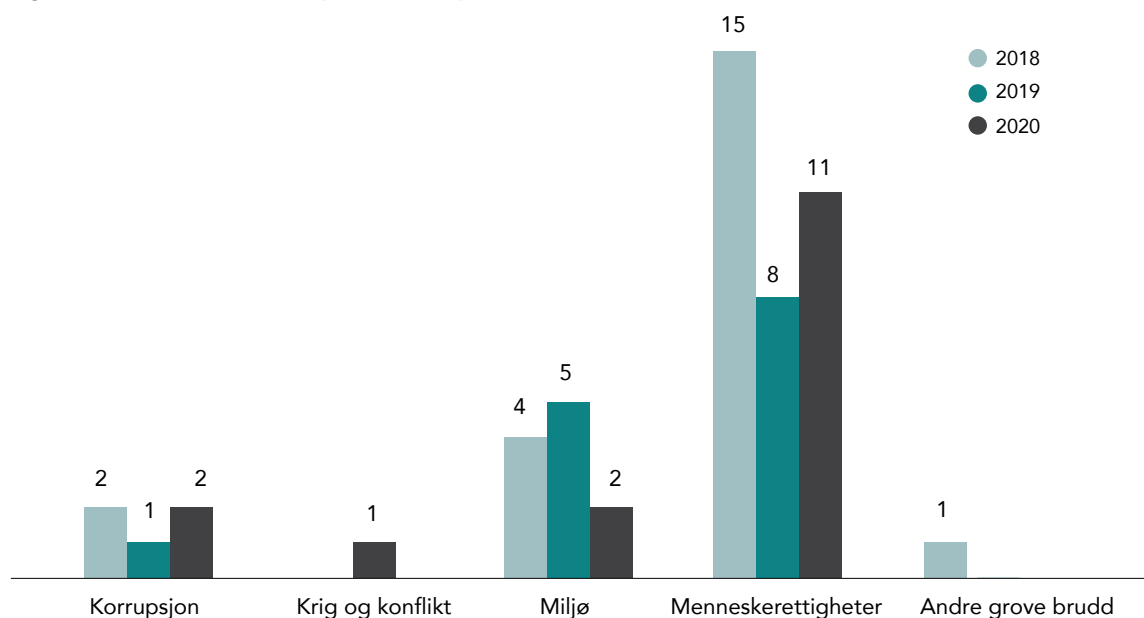
Normalt møter Etikkrådet selskaper sent i utredningsprosessen, gjerne på grunnlag av et utkast til tilrådning om utelukkelse. For tre av selskapene rådet møtte i 2020, har det blitt avgitt en tilrådning om utelukkelse eller observasjon til Norges Bank. Fire av selskapsmøtene i 2020 har blitt avholdt på et tidlig stadium i utredningen, og har i flere tilfeller bidratt til at saken har blitt lagt bort.

Det at selskaper står til observasjon, fører også til behov for møter med selskapene for å innhente informasjon til observasjonsrapporter. Tre av selskapsmøtene i 2020 har vært med selskaper som står til observasjon, og flere slike møter har blitt utsatt på grunn av koronaepidemien. Etikkrådet møter også tidvis utelukkede selskaper, enten fordi Etikkrådet

ønsker å vurdere om utelukkelsesgrunnlaget fortsatt er til stede, eller fordi selskaper ber om å få møte Etikkrådet. I 2020 har rådet møtt ett utelukket selskap og ett selskap som var anbefalt utelukket, men som fondet hadde solgt seg ut av før hovedstyret i Norges Bank hadde behandlet saken.

Figur 5: Møter med selskaper fordelt på kriterier

Figuren viser hvor mange selskaper rådet har hatt møte med fordelt på de ulike kriteriene i 2018, 2019 og 2020.

Revurdering av utelukkede selskaper

Et selskap blir ikke utelukket for en bestemt tidsperiode, og utelukkelsen kan oppheves så snart grunnlaget for utelukkelse faller bort. Etikkrådet gjør årlig enkle undersøker av alle utelukkede selskaper ved å sjekke om de fortsatt driver virksomheten som førte til utelukkelse, eller om virksomheten er endret. For noen selskaper gjøres grundigere undersøkelser, for eksempel hvis selskapene ber om det, eller hvis det er indikasjoner på vesentlige endringer. Hvis et selskap har gjennomført tiltak som har ført til tilstrekkelige forbedringer i forholdene utelukkelsen er basert på,

avgir Etikkrådet en tilrådning om å oppheve utelukkelsen. Forbedringene må kunne observeres i praksis og ikke bare i selskapets strategier eller planer. En vanlig årsak til anbefalinger om opphevelse av utelukkelse er at selskapet har avsluttet eller avhendet den delen av virksomheten som utgjorde utelukkelsesgrunnlaget.

I 2020 har Etikkrådet anbefalt å oppheve utelukkelsen av tre selskaper. Norges Bank opphevet utelukkelsen av to selskaper etter tilrådning fra Etikkrådet. Selskaper som er tatt av børs, blir tatt av listen over utelukkede selskaper uten at tilrådingen blir opphevet.

Etikkrådets arbeid under menneskerettighetskriteriene

I retningslinjenes § 3 heter det at: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

- a) grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene (...).
- b) alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner».

Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

På menneskerettighetsområdet arbeider Etikkrådet etter en plan fra 2019 som peker på prioriterte områder der risikoen for brudd på menneskerettighetene er særlig stor. I tråd med denne planen har Etikkrådet i 2020 fortsatt arbeidet med arbeidstakerrettigheter i tekstilindustrien i Sørøst-Asia og forhold som grenser mot tvangsarbeid for migrantarbeidere i Gulf-statene og Malaysia. På grunn av den globale pandemien har det ikke vært mulig å gjøre feltundersøkelser, noe som har vanskeliggjort rådets arbeid på disse områdene.

Arbeidet på andre områder har kunnet fortsette som før ettersom undersøkelsene baserer seg på skriftlige kilder. Dette gjelder for eksempel kartlegging av selskaper som selger overvåkningsteknologi til myndigheter som bruker disse produktene eller tjenestene til å begå alvorlige menneskerettighetsbrudd. I tillegg til slike sektorstudier, arbeider rådet med saker som fanges opp gjennom nyhetsovervåkning. Disse nyhetsoppslagene bygger ofte på rapporter fra internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner. Blant de mest alvorlige sakene Etikkrådet har fanget opp på denne måten, er saker der urfolk eller andre særlig sårbare grupper får sine livsvilkår vesentlig forringet for eksempel som følge av utvinning av naturressurser.

Arbeid som grenser mot tvangsarbeid: Etikkrådet har siden 2015 undersøkt rekruttering av migrantarbeidere til virksomheter i Gulfstatene med fokus på bruk av rekrutteringsavgifter, villedning om kontraktsvilkår og begrensinger i arbeideres bevegelsesfrihet, for eksempel ved konfiskering av identitetspapirer. Etikkrådet har i 2020 inngått en større rammekontrakt med et konsulentselskap som skal bistå rådet med videre undersøkelser på dette området, både i Gulfen og i andre land.

Etikkrådet har i 2020 også sett nærmere på om det kan være arbeidsforhold som grenser mot tvangsarbeid ved fabrikker som produserer gummihandsker i Malaysia. Også der er svært mange av arbeiderene migrantarbeidere, særlig fra Bangladesh. Mange av de samme normbruddene som migrantarbeidere

utsettes for i Gulfen, har også gjort seg gjeldende i Malaysia. Selv om det har kommet informasjon om at myndighetene der har tatt tak i rekrutteringsbetingelsene for migrantarbeidere, har Etikkrådet også notert seg at det fortsatt kommer rapporter om at migrantarbeidere lever under svært vanskelige forhold. Det har ikke vært mulig å gjennomføre feltundersøkelser på grunn av pandemien, og Etikkrådet prøver derfor ut alternative metoder for å undersøke rekrutteringspraksis og arbeidsforhold ved selskapers fabrikker på avstand.

Etter flere medieoppslag og rapporter fra sivilsamfunn har Etikkrådet også satt i verk et arbeid med å undersøke om selskaper i fondet benytter arbeidskraft knyttet til interneringsleirene i Xinjiang-provinsen i Kina. Det er estimert at minst 800 000 personer fra muslimske minoritetsgrupper er internert i slike leirene. Under og etter interneringen er det rapportert om at innsatte må arbeide ved fabrikker i og utenfor Xinjiang. Selv om medieoppslag og forskningsrapporter som oftest fokuserer på vestlige selskapers tilknytning til tvangsarbeid gjennom leverandørkjeden, vil Etikkrådet i første omgang undersøke om selskaper i fondet selv benytter denne typen arbeidskraft.

Arbeidsforhold i tekstilindustrien: Rådet startet i 2015 systematiske undersøkelser av selskaper som produserer garn, stoffer og klær i enkelte land der risikoen for brudd på arbeidstakerrettigheter er særlig stor. Arbeidet har vært rettet mot selskaper i fondet som selv produserer tekstiler. Disse selskapene er arbeidsgivere for tusenvis av ansatte i mange land og er direkte ansvarlige for arbeidsforholdene i sine fabrikker. Undersøkelsene av arbeidsforholdene ved fabrikkene gjennomføres av konsulenter og er basert på intervjuer med arbeidere og fabrikkinspeksjoner hvis selskapene gir adgang til dette.

Etikkrådet har fått undersøkt arbeidsforhold ved mer enn 30 fabrikker i Kambodsja, Vietnam, Bangladesh, Myanmar, Lesotho, Etiopia, India, Indonesia og Haiti. Ved flere av disse fabrikkene har arbeidsforholdene vist seg å være svært dårlige, og ofte i strid med nasjonal lovgivning, til tross for at kunder jevnlig inspiserer fabrikkene. De fleste av selskapene som har fått tilsendt utkast til tilrådning om utelukkelse fra Etikkrådet, har etter dette tatt kontakt med rådet og

satt i gang tiltak for å bedre arbeidsforholdene. Arbeidet i 2020 har i stor grad bestått i å følge opp undersøkelser som er gjort i tidligere år, og å trekke en konklusjon basert på dialogen med selskapene. Etikkrådet legger vekt på at selskaper ikke bare korrigerer de normbruddene som er avdekket, men at de også gjør endringer i organisasjon og ledelses-systemer som kan bidra til varige forbedringer både i den fabrikken som er undersøkt, og i de andre fabrikkene selskapet har.

Fire tekstilselskaper er utelukket, tre står på observasjonslisten, mens utelukkelsen er opphevet for ett selskap. I 2020 har rådet anbefalt å utelukke ytterligere ett selskap. Rådet er fortsatt i dialog med noen tekstilselskaper, både de som står til observasjon, og selskaper hvor rådet ennå ikke har trukket en konklusjon, og vil fortsette å undersøke arbeidsforholdene i noen få selskaper i 2021. Rådet vil også undersøke arbeidsforhold ved produksjon av skotøy.

Infrastrukturprosjekter og utvinning av naturressurser i urfolksområder: Etikkrådet prioriterer saker blant annet basert på normbruddenes alvor og omfang. Ettersom urfolk ofte er avhengig av naturen for livberging og dessuten har en sterk kulturell tilknytning til naturen der de bor, er konsekvensene for urfolk store dersom prosjekter endrer naturforholdene eller fører til tvangsflytting. Etikkrådet vurderer derfor slike saker grundig. Ett selskap ble i 2020 utelukket på grunnlag av konsekvensene både for urfolk og andre sårbare grupper av en vannkraftutbygging som både endret mulighetene for livberging og førte til at over 20 000 personer måtte flytte. For et annet selskap, som står til observasjon, er tiltakene for å bedre levekårene for urfolk som lever i selskapets oljepalmeplantasje, ett av forholdene Etikkrådet følger med på. Etikkrådet har også saker til vurdering der selskaper utvinner olje eller etablerer gruver i urfolksområder.

Overvåkningsteknologi

Etikkrådet begynte i 2019 å utrede om selskaper i fondet medvirket til grove menneskerettighetsbrudd gjennom utvikling og salg av overvåkningsutstyr. I januar 2020 avga Etikkrådet sin første tilråkning om utelukkelse på dette feltet. Tilråkningen gjelder selskapet Hikvision, som har fått mye internasjonal oppmerksomhet for å ha solgt overvåkningsutstyr til myndighetene i Xinjiang i Kina, der innbyggerne har blitt utsatt for omfattende overvåking. Informasjonen som blir samlet inn, benyttes til å velge ut personer som skal sendes til interneringsleirer.

I september 2020 mottok Etikkrådet brev fra Norges Bank om at saken ikke ville bli realitetsbehandlet av hovedstyret fordi SPU ikke lenger var investert i selskapet. I tråd med tidligere praksis trakk Etikkrådet derfor tilråkningen og offentliggjorde den på sin nettside. Andre selskaper Etikkrådet hadde begynt å undersøke i dette sakskomplekset, gikk ut av fondet før Etikkrådet hadde sluttført sin vurdering. Dette gjaldt særlig kinesiske selskaper, så rådets undersøkelser konsentrerer seg nå om selskaper hjemmehørende i andre deler av verden. Et element som likevel er viktig å ta med seg fra Hikvision-saken, er at selskapers tjenester eller produkter kan inngå som en del av staters omfattende overvåkningssystemer. Spørsmålet for Etikkrådet vil ofte være hvilken kunnskap selskapet har hatt om bruken av deres produkter eller tjenester. Etter Etikkrådets syn er selskapets kunnskap på tidspunktet handelen ble inngått, ikke alene avgjørende, og selskapet må også ta inn over seg ny informasjon som blir kjent etter dette tidspunktet.

I 2020 har Etikkrådet fått utarbeidet to rapporter for å lære hvordan selskaper i fondet kan medvirke til menneskerettighetsbrudd muliggjort av overvåkningsteknologi. Den første rapporten beskriver hvordan ulike overvåkningssystemer fungerer, og tegner opp et bredt bilde av ulike måter selskaper kan være involvert i slike menneskerettighetsbrudd. Rapporten reiser utfordrende menneskerettslige problemstillinger om hvor langt stater kan gå i overvåking av sin egen befolkning. Retten til privatliv er ikke absolutt – men hvor går grensen for hvilke inngrep som er

tillatt? Dette er skjønnsmessige vurderinger som det i stor grad er opp til hver enkelt stat å vurdere. Etikkrådet vil derfor hovedsakelig fokusere på anklager mot selskaper som går ut på at informasjon som er innhentet ved bruk av deres systemer, har blitt brukt til normbrudd som aldri kan forsvares, slik som vilkårlig fengsling, tortur og til og med drap. Dette er også i tråd med Etikktutvalgets vurdering i NOU 2020: 7 Verdier og ansvar (s. 181). Samtidig vil Etikkrådet ikke utelukke at det kan finnes tilfeller der informasjonsinnhenting i seg selv, ikke det informasjonen brukes til, er så inngripende at den kan danne grunnlag for utelukkelse fra SPU. Dette kan for eksempel være aktuelt der dypt sensitiv informasjon er innhentet i stort omfang, uten saklig grunn, samtykke og nødvendige sikkerhetsmekanismer.

På bakgrunn av den første rapporten gikk Etikkrådet videre med å identifisere selskaper i fondet innen overvåkning, med fokus på saker der den innsamlede informasjonen er benyttet til alvorlige overgrep. På grunn av disse tjenestenes og varenes natur er det mye hemmelighold rundt selskapene og hvem de selger til, og det er derfor vanskelig å fremskaffe konkret informasjon om selskapenes medvirkning. Informasjon som fremkommer, blir ofte ikke kjent før mange år etter at en hendelse, for eksempel en målrettet aksjon mot journalister, har funnet sted. Dette er en utfordring med tanke på de etiske retningslinjenes fremoverskuende innretning. Etikkrådet valgte å begrense fokuset for en oppfølgingsrapport til anklager som har kommet opp de siste fem årene.

Den andre rapporten ble levert i slutten av august 2020 og inneholder en liste på ti selskaper som er beskyldt for å ha medvirket til normbrudd ved at de har solgt overvåkingsteknologi til stater som har brukt teknologien til å overvåke sivilbefolkningen og utsette den for grove menneskerettsbrudd, inkludert tortur og vilkårlig fengsling. Ofrene er særlig minoriteter, politiske motstandere og journalister. Etikkrådet vil fortsette arbeidet med denne tematikken i 2021.

Alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner

Etikkrådet har i 2020 vurdert virksomheten til flere selskaper med virksomhet på Vestbredden. Temaet for Etikkrådets vurdering er om selskaper gjennom sin virksomhet har medvirket til folkerettsbrudd. Tidligere har Etikkrådet anbefalt utelukkelse av entreprenørselskaper som bygger israelske bosettinger på Vestbredden. Etikkrådet har i 2020 også vurdert fondets investeringer i selskaper som driver andre former for virksomhet i området.

Under krig- og konfliktkriteriet har Etikkrådet i 2020 videre vurdert saker som gjelder selskaper som opererer i Myanmar og Sør-Sudan, der det pågår ikke-internasjonale væpnede konflikter. Sakene gjelder selskaper i fondet som har inngått forretnings-samarbeid med aktører som er ansvarlige for ekstreme overgrep. Etikkrådets vurderingstema i disse sakene er om det foreligger en uakseptabel risiko for at selskapene gjennom slike forretnings-samarbeid medvirker til alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner. Etter Etikkrådets syn må vurderingen av om risikoen er akseptabel eller ikke, gjøres i lys av hva slags normbrudd selskapet risikerer å medvirke til. Der selskapet opererer i et område med en kjent fare for å medvirke til ekstreme normbrudd, må det etter rådets syn stilles et særlig krav til aktsomhet fra selskapets side med sikte på å unngå å medvirke til alvorlige overgrep.

På grunn av den høye risikoen for å medvirke til alvorlige normbrudd i krig og konfliktområder er det utviklet flere internasjonale veiledere og retningslinjer for å sikre at selskaper som operer i slike områder, gjør særlig grundige aktsomhetsvurderinger og setter i verk tiltak for å sikre at de ikke medvirker til normbrudd. For eksempel publiserte FNs Global Compact og Principles for Responsible Investment (PRI) i 2010 *Guidance on Responsible Business in Conflict-Affected and High-risk Areas: A Resource for Companies and Investors*.¹ Denne veiledningen peker på risiko for medvirkning til staters grove overgrep, blant annet

¹ Global Compact/PRI's Guidance on Responsible Business in Conflict-Affected and High-Risk Areas: A Resource for Companies and Investors, https://d306pr3pise04h.cloudfront.net/docs/issues_doc%2FPeace_and_Business%2FGuidance_RB.pdf.

ved bruk av sikkerhetsstyrker og ved å bidra finansielt og materielt til partene i en konflikt. Selskaper oppfordres til å «*take all necessary measures to avoid complicity in human rights violations by government actors in relation to all aspects of the company's operations*». I 2020 publiserte også FNs arbeidsgruppe for menneskerettigheter og flernasjonale selskaper rapporten *Business, Human Rights and Conflict-Affected Regions: Towards Heightened Action*.² I rapporten viser arbeidsgruppa til at høyere risiko for medvirkning til normbrudd tilsier en høyere aktsomhet fra selskapenes side. Arbeidsgruppa gir også praktisk veiledning til selskaper, inkludert hva gjelder den særlige risikoen ved økonomisk samarbeid med væpnede styrker. En annen relevant veiledning er *The Voluntary Principles on Security and Human Rights* som anbefaler at selskaper som samarbeider med statlige sikkerhetsstyrker, i sin risikoa-analyse må vurdere om styrkene tidligere har vært ansvarlige for menneskerettighetsbrudd.³

2 Report of the Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, Business, human rights and conflict-affected regions: towards heightened action, <https://undocs.org/en/A/75/212>

3 The Voluntary Principles on Security and Human Rights, <https://www.voluntaryprinciples.org/the-principles/>

Etikkrådets arbeid under miljø- og klimakriteriene

I retningslinjenes § 3 heter det at: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

- c) alvorlig miljøskade
- d) handlinger eller unnlater som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser».

Alvorlig miljøskade

Under miljøkriteriet har Etikkrådet i 2020 videreført arbeidet med selskaper med virksomhet som skader verdensarvområder, medvirker til avskoging, eller fører til alvorlig forurensning fra skipsopphugging eller gruvedrift. Etikkrådet har i løpet av året særlig arbeidet med problemstillinger knyttet til tap av verdifullt biologisk mangfold.

I mange av tilråkningene om utelukkelse som Etikkrådet har avgitt under miljøkriteriet, har grunnlaget for vurderingen vært knyttet til tap av globalt truede arter og tap av viktige økosystemer. I løpet av året har Etikkrådet videreført dette temaet. Flere selskaper som fondet er investert i, har produksjon der preparater laget av dyremateriale inngår. Rådet ser særlig på selskapenes bruk av arter som er truet av global utryddelse, og som det er forbudt å drive internasjonal handel med. Rådet vil vurdere om selskapenes bruk av slike arter kan gi grunnlag for å utelukke selskaper fra fondet.

Rådet har i flere år vurdert selskaper med virksomhet som kan skade områder UNESCO har klassifisert som verdens naturarv. Etikkrådet vil utvide sitt arbeid til å omfatte andre viktige verneområder der det er en risiko for at selskapers virksomhet fører til tap av viktige naturverdier. Det er satt ut et oppdrag for å kartlegge i hvilken grad selskaper i fondet har virksomhet som kan forårsake slik skade. Avhengig av hva studien kommer fram til, vil arbeidet til neste år bestå i å velge ut selskaper for videre utredning og definere hva som eventuelt kan være grunnlag for å utelukke selskaper fra fondet.

Rådets arbeid med avskoging i 2020 har først og fremst bestått i oppfølging av et selskap som står til observasjon. Dialogen med selskapet har dreid seg om selskapets tiltak for å ivareta biologisk mangfold og viktige økologiske verdier i dets oljepalmeplantasjer. Rådet har også tatt opp situasjonen til urfolk som lever under svært vanskelige kår i selskapets konsejnsområde.

Det hugges opp et betydelig antall skip på strender i Asia hvert år under svært farlige arbeidsforhold og med alvorlig forurensning som resultat. Etikkrådet har siden 2017 gjennomgått selskaper som avhender utrangerte skip til opphugging i Bangladesh og Pakistan, såkalt *beaching*. I *beaching*-tilråkningene har rådet vurdert selskapene opp mot både miljø- og menneskerettighetskriteriet. Etikkrådet begynte i 2019 å undersøke forholdene ved skipsopphugging i India, der det også er en omfattende skipsopphuggingsindustri. Arbeidet med undersøkelsene har i 2020 vært vanskeliggjort på grunn av koronasituasjonen, men vil videreføres i 2021.

Etikkrådet begynte i 2019 undersøkelser av fabrikkens utslipp av antibiotika i vassdrag i området rundt Hyderabad, India. Forholdene er alvorlige, men har vist seg vanskelige å kartlegge fordi det er mange selskaper som har antibiotikaproduksjon der. Det har ikke vært mulig for Etikkrådet å identifisere enkelt-selskapers bidrag til problemet, og rådet har derfor avsluttet utredningen av disse sakene.

I 2020 har Etikkrådet også påbegynt en systematisk gjennomgang av miljøskade knyttet til gruveselskaper i fondets portefølje.

Klimakriteriet

Etter en langvarig avklaringsprosess mellom Etikkrådet, Norges Bank og Finansdepartementet ble fire selskaper utelukket i mai 2020 på grunn av uakseptable utslipp av klimagasser. Selskapene produserer olje basert på oljesand, som også utgjør mesteparten av selskapenes oljereserver. Oljeutvinning fra oljesand er svært energikrevende og fører derfor til vesentlig høyere utslipp av klimagasser per produsert enhet enn oljeproduksjon basert på andre ressurser. Absolutte utslipp og utslippsintensitet har vært de viktigste elementene i Etikkrådets tilrådninger på klimaområdet sammen med framoverskuende vurderinger. Etter avklaringen fra Finansdepartementet tar rådet nå med myndigheters klimarammeverk i sin vurdering.

Etikkrådet konsentrerer sitt arbeid om svært store enkeltutslipp eller bransjer og prosesser som i sin natur har store utslipp. Dette gjelder for eksempel produksjon av sement og stål, som Etikkrådet etter planen vil arbeide med i 2021.

Mens Etikkrådets rolle er å gi råd om å observere eller utelukke selskaper fra fondet, gjennomfører Norges Bank en rekke aktiviteter for å håndtere risikoen som utslipp av klimagasser representerer. Av bankens totale risikobaserte nedslag på 314 selskaper ved utgangen av 2020 var 170 av dem begrunnet med klimarisiko, og klimaendringer var et tema på over 500 av de nær 2 900 selskapsmøtene banken hadde i løpet av året. Sement er også én av bransjene banken arbeider med.⁴

Med de føringene som er lagt for klimakriteriet, er det naturlig at Norges Banks og Etikkrådets arbeid overlapper. Begge institusjoner vil prioritere sektorer som har store utslipp, og hovedfokus vil ligge på selskaper som gjør det dårligere enn bransjegjennomsnittet. På dette området er det derfor et særlig stort behov for en tett koordinering for å komme fram til en hensiktsmessig arbeidsdeling.

⁴ https://www.nbim.no/contentassets/fe0e2802b3f423ba2e514cfde1277d7/responsible-investments-2020_government-pension-fund-global_webversion.pdf s 41 og 91

Etikkrådets arbeid under korrupsjonskriteriet

I retningslinjenes § 3 heter det: «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon.»

Det er en to-trinns prosess som ligger til grunn for tilrådninger om observasjon eller utelukkelse av selskaper under korrupsjonskriteriet. Først må det kunne fastslås at det er en uakseptabel risiko for at et selskap har vært involvert i grov korrupsjon. Deretter vurderer Etikkrådet hvorvidt det også er en uakseptabel risiko for at selskapet kan bli involvert i nye korrupsjonshandlinger. Begge disse vilkårene må være oppfylt for at Etikkrådet skal anbefale observasjon eller utelukkelse av et selskap under korrupsjonskriteriet.

De viktigste informasjonskildene for Etikkrådets korrupsjonsutredninger er nyhets- og «grave»-artikler fra journalister, offentlig informasjon fra påtalemyndigheter eller endelige dommer eller rettsforlik. Unntaksvis kan også rapporter fra sivilsamfunnsorganisasjoner inneholde informasjon som er konkret nok til at den kan brukes i utredningene. Tilgangen til denne type informasjon varierer mye mellom de forskjellige landene hvor selskapene i fondet er registrert eller har sin utenlandsvirksomhet. En grunnleggende utfordring er at korrupsjonsrisikoen normalt er høyere i de landene hvor informasjonstilgangen fra media, rettsinstanser, sivilsamfunnsorganisasjoner og selskapene selv er mer begrenset og upålitelig, f.eks. i autoritære stater.

Selskaper som blir valgt ut for nærmere undersøkelse på grunnlag av den første gjennomgangen av korrupsjonsanklager, blir systematisk registrert, sortert etter sektor og rangert med henblikk på risiko. Denne oversikten blir kontinuerlig oppdatert og bygget ut. Innenfor enkelte sektorer har det etter hvert blitt fanget opp anklager mot såpass mange selskaper at det også er mulig å gjennomføre en mer samlet gjennomgang av disse.

I 2020 har Etikkrådet avgitt én tilrådning om utelukkelse. Etikkrådet anbefalte å utelukke det kinesiske oljeselskapet PetroChina Co Ltd, fordi det viste liten vilje til å kommunisere med rådet.

Selskapet hadde da vært under observasjon siden mai 2017. Etter rådets syn ga selskapets manglende bistand til å opplyse saken grunn til å stille spørsmål ved PetroChinas reelle vilje til å forebygge, avdekke og håndtere korrupsjon. For at observasjonsordningen skal kunne fungere etter hensikten, mener Etikkrådet det er viktig at et selskap under observasjon er villig til å dele informasjon. I august besluttet Norges Bank å følge opp selskapet gjennom eierskapsutøvelse.

Det italienske forsvarsselskapet Leonardo SpA har vært under observasjon siden 2017. På grunn av pandemien har det ikke vært mulig for Etikkrådet å gjennomføre selskapsmøter som planlagt i 2020, og årets observasjonsrapport har derfor blir utsatt til 2021.

På korrupsjonsområdet har rådet i 2020 brukt mest tid på løpende utredning av flere selskaper, hvorav fem har fått spesiell prioritet. Av disse fem er det tre som befinner seg i sektoren «*Industrial Goods & Services*»⁵, mens de to øvrige er selskaper som ble valgt ut på grunnlag av gjennomgangen av oljeserviceselskaper som ble gjennomført i 2019. Det er i 2020 avgitt en tilrådning om observasjon av ett av disse selskapene.

I tillegg til arbeidet med enkeltelskaper i fondet, tilstreber Etikkrådet å delta og bidra i fora og prosesser hvor antikorupsjon står sentralt. I 2020 har rådet deltatt på Verdensbankens *Fifth International Debarment Colloquium* og Transparency Internationals 19. *International Anti-Corruption Conference* (IACC). Etter det rådet kjenner til, er Etikkrådets modell med offentliggjøring av observasjon og utelukkelse av selskaper fortsatt ganske unik blant store statlige investeringsfond, og rådet opplever at det er en ganske stor interesse for denne modellen internasjonalt som et nytt og alternativt virkemiddel på antikorupsjonsområdet.

5 Se FTSE Russell, February 2019: *Industry Classification Benchmark (Equity)*, https://research.ftserussell.com/products/downloads/ICB_Rules.pdf

Korrupsjon knyttet til statskontrollerte oljeselskaper

Siden Etikkrådet startet med systematisk porteføljeovervåkning på korrupsjonsområdet, har olje og gass vært sektoren med det nest største antallet registrerte saker. Sektoren med flest registrerte – «Industrial Goods & Services» – er en veldig sammensatt «supersector» som blant annet omfatter selskaper som jobber opp mot olje- og gasssektoren. Dette bildet stemmer overens med det som har fremkommet i internasjonale undersøkelser, hvor olje og gass skiller seg ut blant sektorene med høyest korrupsjonsrisiko i verden.

Den høye korrupsjonsrisikoen må ses i sammenheng med flere faktorer. Utvinning av naturressurser er tradisjonelt forbundet med ekstraordinær avkastning (grunnrente), noe som i seg selv kan gi sterke incentiver til korrupsjon. Videre er olje- og gassutvinningsprosjekter ofte svært komplekse, og består av mange forskjellige komponenter og aktører, hvilket kan gjøre det veldig krevende for utenforstående å få oversikt over hva som foregår. Prosjektene er også ofte store og langsiktige, hvor det kan ta lang tid (år) før selskapene begynner å få avkastning på investert kapital. Dette kan gjøre det vanskeligere å stå imot krav om bestikkelser som måtte dukke opp underveis i prosjektforløpet.

Det som kanskje utgjør hovedutfordringen knyttet til korrupsjonsrisiko i olje- og gassindustrien, er at mye av verdens olje- og gassressurser befinner seg i land med svakt styresett, fravær av demokrati og svake institusjoner. I en del av disse landene har det også vist seg at ressursrikdommen ikke har bidratt positivt, men derimot har forsterket disse negative samfunns-trekkene. Dette fenomenet refereres ofte til som «ressursforbannelsen». Myndighetene i disse landene

har i økende grad sikret seg direkte kontroll over utvinningen av olje- og gassressursene gjennom etableringen av statskontrollerte oljeselskaper (der staten har mer enn 50 prosent av eierinteressene), såkalte «NOCs» (National Oil Companies). Der hvor NOCene mangler finansiering, teknologi og/eller kompetanse, oppretter de ofte fellesforetak med de store internasjonale oljeselskapene («IOCs»).

Ifølge NOC-databasen til Natural Resource Governance Institute er det totalt 71 NOCer fordelt på 61 land i verden. NOCene står for omtrent 55 prosent av verdens oljeproduksjon og kontrollerer ca. 90 prosent av de globale olje- og gassreservene.⁶ Nesten samtlige av NOCene er utenfor OECD, og det store flertallet befinner seg i land som har høy eller veldig høy korrupsjonsrisiko i henhold til Transparency Internationals eller Verdensbankens indekser.

Korrupsjonsrisikoen knyttet til NOCer dreier seg først og fremst om passiv korrupsjon, altså at de aktuelle myndighetspersonene som kontrollerer lisenstillinger, anskaffelser osv., krever eller aksepterer bestikkelser fra selskaper som motytelse for å velge dem som operatør, leverandør, entreprenør, etc. I tillegg kan det også dreie seg om forskjellige former for underslag og økonomisk utroskap, hvor deler av NOCenes inntekter blir «tappet» før de havner i statskassen. Disse bestikkelsene eller underslagene kan både bli kanalisert ned i private lommer, men også misbrukt av politiske partier i regjeringsposisjon i forbindelse med valgkampanjer og for å kjøpe støtte.

Noen av NOCene i fondets portefølje har allerede vært utredet for korrupsjon – f.eks. Petrobras og PetroChina, men Etikkrådet har ikke tidligere foretatt en samlet gjennomgang av slike selskaper i fondet. En slik gjennomgang ble påbegynt høsten 2020 og vil fortsette utover i 2021.

⁶ National Resource Governance Institute. 2019. *The National Oil Company Database*, https://resourcegovernance.org/sites/default/files/documents/national_oil_company_database.pdf.

Forslag til nye retningslinjer for observasjon og utelukkelse

I juni 2020 la et offentlig utvalg, Etikikutvalget, frem en utredning med forslag til endringer i retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra SPU.⁷

⁷ NOU 2020: 7 Verdier og ansvar, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-7/id2706536/>

Etikkrådet var representert både i utvalget og utvalgsekretariatet. Finansdepartementet sendte utredningen på høring i juni 2020 og vil legge saken frem for Stortinget våren 2021. Basert på Stortingets behandling vil Finansdepartementet så fastsette oppdaterte retningslinjer som deretter vil ligge til grunn for Etikkrådet og Norges Banks arbeid.

Utvalget foreslår noen nye kriterier for observasjon og utelukkelse, enkelte tolkningsendringer av eksisterende kriterier og visse justeringer i arbeidsprosedurene og samordningen mellom Etikkrådet og Norges Bank. I tråd med utvalgets mandat viderefører Etikkrådet sitt forslag dagens organisasjonsmodell, der et uavhengig etikkråd gir råd til Norges Bank om å utelukke selskaper eller sette selskaper til observasjon etter retningslinjer som blir fastsatt av Finansdepartementet.

I korte trekk foreslår utvalget følgende endringer som har betydning for om et selskap kan utelukkes fra fondet:

Produktkriteriene:

- Dødelige autonome våpen legges til listen over våpen som kan danne grunnlag for utelukkelse.
- Tolkningen av kjernevåpen utvides slik at også leveringsplattformer som bare kan benyttes for kjernevåpen, omfattes. I praksis betyr dette hovedsakelig maritime fartøy som bygges for å føre atomvåpen.

Atferdskriteriene:

- Det innføres et nytt kriterium slik at selskaper kan utelukkes hvis de selger militært materiell til stater som bruker dette til alvorlige og systematiske brudd på humanitærretten.
- Korrupsjonskriteriet utvides til å gjelde også annen grov økonomisk kriminalitet.
- Tolkningen av medvirkningsbegrepet utvides noe. Dette kan for eksempel innebære at et selskap som finansierer et prosjekt, kan utelukkes i tilfeller der prosjektet vil forårsake alvorlig skade uavhengig av hvordan prosjektet gjennomføres, eller der den som finansierer et prosjekt, ikke har stilt noen krav i en situasjon der muligheten var til stede og normal aktsomhet skulle tilsi det.
- Selskaper som er hjemmehørende i repressive stater, kan utelukkes på grunnlag av mindre spesifikk informasjon om selskapets medvirkning til normbrudd enn det som normalt kreves for utelukkelse, ettersom selskapene antas å ha lite handlingsrom samtidig som informasjon er lite tilgjengelig.

Etikkrådets høringsuttalelse til utredningen følger nedenfor.

Høringsuttalelse avgitt til
Finansdepartementet 13.10.2020

Høring NOU 2020: 7 Verdier og ansvar

Etikkrådet viser til brev av 24. juni hvor rådet inviteres til å gi en høringsuttalelse til NOU 2020:7 Verdier og ansvar.

For Etikkrådet er det viktig at retningslinjene for observasjon og utelukkelse er så klare som mulig, og at også forarbeidene gir entydige føringer for arbeidet under retningslinjene. Videre bør retningslinjene svare på de viktigste etiske utfordringene knyttet til fondets investeringer. Etikkrådet mener at utvalgets utredning bidrar til dette. Rapporten tar også opp flere av Etikkrådets innspill til Finansdepartementet i brev av 13. november 2018.⁸ Utvalgets forslag bygger på dagens ordning, men foreslår justeringer, både i retningslinjene og tolkningen av disse, som reflekterer nye etiske problemstillinger og utvidelsen i fondets investeringsunivers.

Etikkrådet vil i dette brevet i hovedsak gi sin støtte til utvalgets forslag og illustrere hvilken betydning forslagene kan ha for Etikkrådets arbeid. Videre foreslår rådet en klargjøring av enkelte punkter og illustrerer noen dilemmaer en kan stå overfor i implementeringen av retningslinjene.

1. Gjeninnføring av formålsparagraf

Utvalget foreslår å gjeninnføre en formålsparagraf for arbeidet under retningslinjene for observasjon og utelukkelse: «Formålet med retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland er å unngå at fondet er investert i selskaper som forårsaker eller medvirker til alvorlige krenkelser av grunnleggende etiske normer som fastsatt i disse retningslinjenes §§ 3 og 4».⁹ Etikkrådet er enig i at formålet med ordningen bør fremgå av retningslinjene, og slutter seg til utvalgets forslag.

Forslaget vil ha liten praktisk betydning for arbeidet i Etikkrådet ettersom det allerede er dette formålet Etikkrådet har lagt til grunn. Når Etikkrådet tar et selskap opp til vurdering, er det alltid med siktemål om å avgjøre om selskapets virksomhet rammes av retningslinjene. Det har likevel betydning for vurderingen om selskapet viser vilje til å iverksette tiltak som kan redusere risikoen for nye normbrudd. Fondet kan unngå at en investering rammes av retningslinjene, både ved å selge seg ut av selskapet og ved at selskapet endrer atferd, enten i løpet av Etikkrådets utredningsprosess, i løpet av en formell observasjon, eller mens banken har en eierskapsdialog med selskapet.

⁸ Etikkrådets brev til Finansdepartementet er tilgjengelig på https://www.regjeringen.no/contentassets/7fb88d969ba34ea6a0cd9225b28711a9/oppfolging_meldingen_spu2018.pdf.

⁹ Alle henvisninger til retningslinjene viser til utvalgets forslag til reviderte retningslinjer.

2. Utvalgets vurdering av produktkriteriene

Utvidelse av virkeområdet

Utvalget går inn for å utvide virkeområdet for retningslinjenes § 3 (produktkriteriene) fra å gjelde for selskaper som er i porteføljen, til å omfatte også selskaper som kun er i referanseindeksen. Det er ikke foreslått tilsvarende utvidelse av Etikkrådets plikt til å identifisere aktuelle selskap, jf. § 5 (2) som sier at rådet overvåker fondets «investeringer». Bakgrunnen for forslaget, samt implikasjonene, fremgår ikke klart av rapporten.

Etikkrådet har forstått det slik at fondet ved utvidelser av referanseindeksen til nye land under dagens retningslinjer må kjøpe seg opp for eksempel i tobakkselskaper hvis selskapene skal kunne utelukkes formelt og dermed tas ut av referanseindeksen som fondets avkastning måles opp mot. Utvalgets forslag vil gjøre at slike selskaper kan utelukkes uten at fondet kjøper seg opp i selskapene.

Ettersom Etikkrådet overvåker fondets investeringer og ikke referanseindeksen, må Norges Bank i slike tilfeller anmode Etikkrådet om å vurdere et selskap i henhold til retningslinjenes § 5 (3). En generell plikt for Etikkrådet til å overvåke referanseindeksen ville kreve ekstra ressurser og samtidig kaste lite av seg ettersom det ikke er noen automatikk i at et selskap som er i referanseindeksen, kommer inn i fondet.

Etikkrådet vil ellers peke på at tobakk er definert som en egen undersektor i FTSEs klassifiseringssystem som en kunne vurdere å fjerne fra referanseindeksen i sin helhet. Endringen utvalget foreslår, bør likevel opprettholdes ettersom det finnes selskaper som produserer tobakk også i andre sektorer, og ettersom bestemmelsen også kan ha betydning for de andre produktkriteriene der man uansett må gjøre en konkret vurdering av hvert enkelt selskap.

Forslag til endringer i våpenkriteriet

Utvalget foreslår at kriteriet knyttet til utelukkelse av produsenter av enkelte våpentyper endres slik at de våpentypene dette gjelder for, tas inn i kriteriet, og slik at det fremgår at både produksjon og utvikling av sentrale komponenter til disse våpnene skal føre til utelukkelse. Dette er i dag kun angitt i den årlige stortingsmeldingen om forvaltningen av fondet. Etikkrådet er enigi at sentrale føringer bør tas inn i retningslinjene heller enn å fremgå i stortingsmeldinger. Utvalget foreslår også at dødelige autonome våpen tas inn i våpenlisten. Etikkrådet har tidligere påpekt at dødelige autonome våpen kan være i strid med grunnleggende humanitære prinsipper, og slutter seg til at denne våpentypen legges til listen.

Forslag til endringer i tolkningen av hva som skal inngå i definisjonen av kjernevåpen eller dets sentrale komponenter

Utvalget foreslår at visse typer leveringsplattformer bør anses som en del av et kjernevåpen eller dets sentrale komponenter. Dette gjelder i første rekke ubåter, men det kan også omfatte andre typer plattformer. Etikkrådet antar at en slik utvidelse av virkeområdet for kriteriet er relativt enkel å operasjonalisere, og at det vil gjelde et begrenset antall selskaper. Dette har vært et vanskelig avgrensningsspørsmål for Etikkrådet, og det har ikke vært åpenbart, basert på retningslinjenes forarbeider, hvor grensen for et kjernevåpens sentrale komponenter skal gå. Etikkrådet har ingen innsigelser til utvalgets forslag og er glad for en avklaring av dette spørsmålet.

Utvalget peker videre på at flere problemstillinger kan reises i forbindelse med vurdering av produkter som har flere formål, såkalt *dual use*. Praksis til nå har vært at produksjon eller utvikling av produkter som har flere formål, hvorav ett er knyttet til kjernevåpen, ikke har vært grunnlag for utelukkelse av produsenten. Utvalget anbefaler at denne praksisen ligger fast, men åpner for at det ved en fremtidig utvikling hvor et økende antall systemer og produkter har flere formål, kan bli nødvendig å gjøre enkelte unntak fra denne hovedregelen. Slik Etikkrådet oppfatter forslaget, vil unntak dreie seg om produkter hvor *dual use*-funksjonen i betydelig grad øker risikoen for utilsiktet kjernevåpenbruk. Etikkrådet slutter seg til dette.

3. Utvalgets vurdering av atferdskriteriene

Endring av menneskerettighetskriteriet

Etikkrådet slutter seg til utvalgets forslag om å stryke eksemplene fra menneskerettighetskriteriet og er enig med utvalget i at en generell henvisning til menneskerettighetene uten opplysning av enkelte rettigheter innebærer at bestemmelsen blir styrket.

Nytt atferdskriterium – Salg av våpen til visse stater

Flere har reist spørsmål ved om dagens kriterium som gjelder alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig og konfliktsituasjoner, kan ramme selskaper som selger våpen til krigførende stater som anvender disse i strid med humanitærretten. Etikkrådets oppfatning har vært at det må foreligge et tydelig element av medvirkning fra selskapets side til disse bruddene gjennom salg og senere bruk av disse våpnene hvis det skal kvalifisere for utelukkelse etter krig- og konfliktkriteriet. Så langt har Etikkrådet derfor ikke anbefalt å utelukke selskaper på grunnlag av salg av våpen til slike krigførende stater. Utvalget foreslår at det innføres et nytt atferdskriterium for salg av våpen til stater involvert i væpnet konflikt hvor det er en uakseptabel risiko for bruk av våpnene i militære operasjoner som innebærer alvorlige og systematiske brudd på humanitærretten. Utvalget mener at kriteriet bør gjelde våpen som kan ramme sivile direkte, og at kriteriet i praksis trolig vil rette seg mot kraftige våpen hvor konsekvensene for sivile blir omfattende når de brukes folkerettsstridig. Utvalget understreker samtidig at kriteriet ikke er ment å ramme selskaper som selger våpen til krigførende parter som har etablert de nødvendige systemer for å ivareta reglene for distinksjon, og at brudd på humanitærretten må være alvorlige og vedvarende for at kriteriet skal komme til anvendelse.

Etikkrådet slutter seg til utvalgets forslag om et nytt kriterium i retningslinjene. Rådet har merket seg at terskelen for utelukkelse etter det foreslåtte kriteriet er ment å være svært høy. Etikkrådet oppfatter likevel at terskelen for utelukkelse ikke skal være like høy som Etikkrådet har lagt til grunn når slike våpensalg har blitt vurdert etter det eksisterende krig- og konfliktkriteriet med hensyn til selskapers grad av medvirkning til de underliggende normbruddene. Et nytt kriterium vil gjøre at medvirkningstilnærmingen under krig- og konfliktkriteriet vil ligge fast, samtidig som det introduseres et mer tilpasset og spisset kriterium for våpensalg. Det skal likevel gjøres en individuell vurdering der både hvilke produkter selskapet faktisk selger, og selskapets planer som kan redusere risikoen, spiller inn. Etikkrådet vil legge opp til samme type dialog med selskaper som vurderes etter dette kriteriet, som etter andre atferdskriterier.

Hovedutfordringen med å skulle operasjonalisere dette kriteriet vil være tilgang til relevant, pålitelig og oppdatert informasjon. Utvalget legger til grunn at det finnes egnede referanser som Etikkrådet kan benytte for å identifisere hvilke konflikter kriteriet skal gjelde for. Utvalget antar også at når en væpnet konflikt utvikler seg i en retning hvor én eller flere parter begår grove eller systematiske brudd på humanitærretten, vil dette gjenspeiles i behandling

i internasjonale og nasjonale organer slik at det i noen tilfeller kan være mulig å finne informasjon fra disse. Etikkrådet anser at beskrivelser av vedvarende og systematiske brudd på humanitærretten bør baseres på et bredt tilfang av autoritative kilder fra statlige og ikke-statlige institusjoner. Etikkrådet er kjent med at det finnes anerkjente, åpne databaser som rådet her kan se hen til, i tillegg til rapporter fra anerkjente sivilsamfunnsorganisasjoner. Relevante informasjonskilder kan eksempelvis også være uavhengige rapporter til FNs Sikkerhetsråd, uavhengige rapporter fra ekspert- eller undersøkelseskommisjoner opprettet for konflikten under FNs menneskerettighetsråd eller tilsvarende, årsrapporter fra Den internasjonale røde kors-komiteen eller saksanlegg for internasjonale tribunaler som den internasjonale domstolen i Haag og den internasjonale straffedomstolen eller nasjonale rettssystemer.

Som utvalget påpeker, vil det i enkelte typer saker kunne være vanskelig å skille skarpt mellom selskapers virksomhet og staters handlinger. Når det gjelder salg av militære våpen, vil det være en spesielt tett forbindelse mellom selskaper og stater. Etikkrådets oppgave har alltid vært å vurdere fondets investeringer i selskaper opp mot retningslinjene for observasjon og utelukkelse, ikke å vurdere staters handlinger. Det er etter Etikkrådets syn viktig at dette ligger fast, selv om tilrådninger om utelukkelse av selskaper under dette kriteriet vil kunne oppfattes som myndighetskritikk.

Korrupsjon og annen grov økonomisk kriminalitet

Etikkrådet slutter seg til utvalgets forslag om å utvide korrupsjonskriteriet til også å omfatte annen grov økonomisk kriminalitet. Rådet er for det første enig med utvalget i at det rent prinsipielt er inkonsistent om bare korrupsjon skal kunne føre til utelukkelse på det økonomiske området, ettersom andre former for økonomisk kriminalitet kan ha like samfunns-skadelige effekter som korrupsjon. For det andre har rådet observert et økende antall saker som gjelder økonomisk kriminalitet, og da særlig hvitvasking. Dette kan ha sammenheng med at banker og finansinstitusjoner er blant de største sektorene i fondet.

Vurdering av korrupsjonsrisiko har vært krevende for Etikkrådet, og bare to selskaper er utelukket fra fondet på dette grunnlaget til tross for at mange flere har vært involvert i korrupsjon. Slik kan situasjonen bli også når det gjelder annen økonomisk kriminalitet. En forutsetning for å vurdere utelukkelse av et selskap under korrupsjonskriteriet, er at det foreligger godt dokumenterte opplysninger om at selskapet har vært involvert i korrupsjon. Som utvalget påpeker vil selskaper som er involvert i korrupsjon, gjerne legge stor innsats i å holde dette skjult. Håndhevelsen av korrupsjonslovgivningen varierer sterkt mellom land, og det kan være litt tilfeldig om og når informasjon om korrupsjonshandlinger kommer til overflaten. Utvalget mener at slike hensyn gjør at det bør stilles mindre strenge krav til sannsynliggjøringen av nye korrupsjonshandlinger ved vurderingen av utelukkelse. Etikkrådet oppfatter dette slik at tidligere korrupsjonshandlinger i seg selv kan være indikative for risikoen fremover, men at man også kan ta andre forhold i betraktning. Etikkrådet mener at alle tilfeller av økonomisk kriminalitet som et selskap er involvert i, må ses i sammenheng ettersom disse samlet sett kan indikere at selskapet ikke har systemer på plass for å unngå å bli involvert i slike normbrudd.

I vurderingen av korrupsjonsrisikoen legger Etikkrådet stor vekt på hvilke tiltak selskaper gjennomfører for å hindre at de på nytt blir involvert i korrupsjon. Selskaper som har vært involvert i økonomisk kriminalitet, forbedrer ofte sitt formelle rammeverk, som for eksempel etiske retningslinjer, opplæringsprogrammer, tredjepartsvurderinger, varslingssystemer etc., men det kan være store variasjoner i hvilken grad retningslinjene etterleves i praksis. For at

Etikkrådet skal kunne vurdere dette, er det helt avgjørende at selskapene deler detaljert informasjon. Etikkrådet støtter derfor utvalgets forslag om at selskapenes vilje og evne til å samarbeide for å opplyse saken under dette kriteriet skal tillegges enda større vekt enn tidligere.

Etikkrådet er enig med utvalget i at vurderinger av andre former for økonomisk kriminalitet til dels kan baseres på samme tilnærming som for korrupsjonssaker. Det vil likevel være nødvendig med annen kompetanse, andre metoder og mer kapasitet enn Etikkrådet har i dag. En økt innsats på dette området forutsetter derfor at Etikkrådets sekretariat blir tilført ytterligere kapasitet og kompetanse på økokrimområdet, hvilket nødvendigvis vil kunne ta litt tid.

4. Informasjonstilgang og selskaper hjemmehørende i repressive land

Utvalgets rapport tar opp flere av Etikkrådets bekymringer som ble spilt inn til Finansdepartementet i brev av 13. november 2018. I dette brevet pekte rådet på at noen fremvoksende markeder er mer krevende for Etikkrådet å håndtere enn andre, og at dette særlig skyldes manglende tilgang til informasjon i lukkede, repressive land, hvor det samtidig er en generell bekymring knyttet til menneskerettighetssituasjonen. I slike land har media og sivilsamfunn ofte ikke mulighet til å dokumentere og rapportere om normbrudd, myndighetene har selv ikke effektive kontrollorganer, og det kan være direkte farlig å gjennomføre egne feltundersøkelser.

Etikkrådet mener at utvalgets forslag knyttet til disse problemstillingene vil kunne være til hjelp i arbeidet med slike selskaper, selv om mange av de samme utfordringene fremdeles vil gjøre seg gjeldende ettersom utvalget ikke foreslår noen form for «forhåndsfiltrering» av land, sektorer eller selskaper. Etikkrådet har ellers merket seg utvalgets påpekning av at Norges Bank i godkjenningen av nye markeder må forventes å legge vekt på at det skal være mulig å følge opp bankens ansvar i mandatet for ansvarlig forvaltning. Dette kan, slik Etikkrådet ser det, ha stor betydning for om selskaper hjemmehørende i land og bransjer der risikoen er særlig stor, kommer inn i fondet.

Selskaper hjemmehørende i repressive land

Utvalget tar opp problemstillinger som oppstår når fondet er investert i selskaper hjemmehørende i land med en lovgivning og et verdigrunnlag som i stor grad avviker fra det normgrunnlaget som retningslinjene for observasjon og utelukkelse bygger på. Etikkrådet forstår det slik at dette primært gjelder repressive land. Etter å ha konkludert med at utfordringene som følger av fondets investeringer i slike land, vanskelig kan løses gjennom å avskjære investeringene generelt mot for eksempel enkeltland eller spesifikke bransjer, diskuterer utvalget hvordan enkeltsselskaper i slike land kan håndteres.

Etikkrådet er enig med utvalget i at utgangspunktet for håndteringen av slike selskaper må være at alle selskaper skal vurderes etter samme etiske standard. Videre forstår Etikkrådet det slik at utvalget mener at de virkemidlene Etikkrådet har til rådighet, ikke fullt ut er egnet til å håndtere disse sakene. På denne bakgrunn foreslår utvalget to virkemidler som skal avhjelpe denne utfordringen.

For det første foreslår utvalget at det skal være en særlig tett kommunikasjon mellom Etikkrådet og Norges Bank om slike selskaper. I denne dialogen vil banken kunne ta stilling til om eierskapsdialog eller andre grep bør benyttes overfor selskapet, som for eksempel et risikobasert nedslag. I bankens vurdering av hvilket virkemiddel som bør benyttes, kan selskapets handlingsrom ha betydning i den forstand at en eierskapsdialog kun vil være effektiv der

det det er et reelt rom for forbedring. Etikkrådet antar derfor at det i praksis ofte vil være snakk om å vurdere risikobasert nedsalg. Etikkrådet støtter dette forslaget blant annet fordi det kan være krevende for Etikkrådet å vurdere et stort antall slike saker individuelt. Ettersom denne problemstillingen er mest relevant for noen enkeltland, vil et stort antall tilrådninger om slike saker også kunne gi inntrykk av at Etikkrådets vurderinger er rettet mot land og ikke selskaper.

Etter Etikkrådets forståelse er den tette kommunikasjonen mellom banken og rådet som utvalget foreslår for disse sakene, i stor grad samme samordning som utvalget foreslår i kap. 16 for alle saker. Rådets forbehold angående en slik generell, formalisert samordning følger nedenfor i avsnitt 6 Samspillet mellom Etikkrådet og Norges Bank.

For det andre foreslår utvalget at det for selskaper hjemmehørende i repressive land kan avgis tilrådninger om utelukkelse med en litt annen form og innretning enn andre tilrådninger, slik at det kan legges større vekt på risikovurderinger for land og bransjer. Etikkrådet støtter denne tilnærmingen. Etikkrådet vil likevel ta utgangspunkt i konkrete opplysninger knyttet til det enkelte selskapet, og tilstrebe å gjøre de undersøkelser som med en rimelig anstrengeelse lar seg gjennomføre. Rådet vil også være åpent om de risikovurderingene som legges til grunn for tilrådingene, og sikre at risikovurderinger på land- og sektornivå er basert på autoritative kilder.

Etikkrådet støtter altså disse forslagene som gjør at selskaper hjemmehørende i repressive land kan bli utelukket fra fondet etter noe enklere prosesser og med noe lavere krav til dokumentasjon enn andre selskaper. Etikkrådet mener likevel at det beste ville være om fondet allerede i utgangspunktet kunne unngå investeringer der det er kjent at den etiske risikoen er svært høy. Selv om det, som utvalget påpeker, er vanskelig å bruke ulike former for rangeringer eller etiske indekser til å utelukke hele land eller sektorer fra fondets referanseindeks, kan det gjennom aktsomhetsvurderinger likevel være mulig å identifisere enkeltelskaper eller grupper av selskaper hvor det er høy risiko for normbrudd som rammes av retningslinjene. Etikkrådet har forstått det slik at fondet ved investeringer i land som ikke inngår i referanseindeksen, i noen grad avgrenser investeringene mot markedssegmenter der den etiske risikoen er svært høy. Ved investeringer i land som inngår i referanseindeksen, er det vanskeligere for fondet å gjøre slike tilpasninger på egenhånd. Det ligger utenfor Etikkrådets kompetanse å vurdere hvilke hensyn som er relevante i fastsettelsen av fondets referanseindeks. Etikkrådet vil likevel påpeke at muligheten for å tilpasse referanseindeksen bør vurderes nærmere, og kan bidra i en slik prosess hvis det skulle være ønskelig.

Myndighetskritikk

Etikkrådet er enig med utvalget i at direkte kritikk av andre lands myndigheter bør unngås så langt som mulig i dette arbeidet, slik at fondet ikke oppfattes som et utenrikspolitisk verktøy. Samtidig er det etter Etikkrådets syn en del saker der det vil være nødvendig å beskrive forhold under andre myndigheters kontroll som bryter med normgrunnlaget som retningslinjene for observasjon og utelukkelse bygger på. Dette kan for eksempel gjelde der selskaper i fondet medvirker til grove normbrudd begått av myndighetene, der selskapet selv er delvis statseid, eller der selskapet opererer innenfor et nasjonalt rettslig rammeverk som er i strid med grunnleggende menneskerettigheter.

Manglende informasjonstilgang

Manglende informasjonstilgang er ikke et problem som er begrenset til repressive land. For eksempel har enkelte bransjer et sterkt hemmelighold på grunn av virksomhetenes karakter, f.eks. i forsvarsindustrien eller høyteknologiske bransjer, inkludert selskaper som utvikler overvåkningsteknologi. En annen grunn til dårlig informasjonstilgang kan være myndighetenes manglende implementering og håndhevelse av eksisterende regelverk, for eksempel på korrupsjonsfeltet.

Utvalget foreslår også for slike saker en mer rendyrket risikobasert tilnærming, men fremhever at dette skal være forbeholdt særskilte tilfeller. Etikkrådet er enig i at det er hensiktsmessig å anvende en risikobasert tilnærming i saker hvor det er begrenset informasjonstilgang. Etter rådets syn er dette mest aktuelt for svært grove normbrudd. Rådet er også enig i at risikoen forsterkes dersom selskapet selv ikke svarer eller deler informasjon med Etikkrådet. Slik rådet ser det, er manglende samarbeidsvilje fra et selskaps side enda viktigere som vurderingsfaktor i dag enn det var for ti år siden. Dette skyldes både at risikoen for normbrudd er økt og mulighetene for å innhente informasjon redusert, blant annet som følge av utvidelser av fondets investeringsunivers, og at de generelle forventningene er økt til at selskaper håndterer etisk risiko og er åpne om dette.

En liknende land- og risikotilnærming som den som utvalget foreslår, er allerede utprøvd i Etikkrådets tilrådninger om såkalt *beaching* (altså skipsopphugging under svært dårlige arbeidsforhold og med alvorlige konsekvenser for miljøet). Etikkrådets utgangspunkt for vurdering av disse sakene er at *beaching* slik dette gjøres i dag i Bangladesh og Pakistan, ikke på noe sted foregår på en akseptabel måte. Dersom Etikkrådet har kunnskap om at selskaper i fondet avhender skip til opphugging i disse landene, er det ikke nødvendig å ha mer detaljert kunnskap om de konkrete arbeids- eller miljøforholdene ved opphuggingen av det enkelte skip. Også i disse sakene har Etikkrådet en dialog med selskapene, men da først og fremst med sikte på å få klarhet i om selskapene vil fortsette å avhende skip til opphugging i disse landene.

5. Andre forhold som påvirker arbeidet under retningslinjene

Normgrunnlag

Utvalget drøfter normgrunnlaget både for forvaltningen av fondet generelt og for retningslinjene for observasjon og utelukkelse. Siden de etiske retningslinjene ble etablert i 2004, har normutviklingen når det gjelder selskapers samfunnsansvar, vært betydelig, særlig gjennom FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter. Disse prinsippene er senere tatt inn i OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, ikke bare på menneskerettighetsområdet, men også som arbeidsmetode selskaper bør benytte for å redusere risikoen når det gjelder miljøskade og korrupsjon. I grove trekk innebærer dette at selskaper bør gjøre aktsomhetsvurderinger, stanse normbrudd de selv har forårsaket, avbøte skade de har forårsaket, og bruke sin innflytelse til å redusere risikoen for normbrudd de medvirker til eller er knyttet til gjennom forretningsforbindelser.

I lys av at flere rapporter fra sivilsamfunnsorganisasjoner og forskningsmiljøer de siste årene har lagt til grunn at det er et brudd på OECD-retningslinjene om selskaper som er knyttet til ulike normbrudd, ikke utelukkes fra fondet, er det nyttig for Etikkrådet at normgrunnlaget for retningslinjene for observasjon og utelukkelse klargjøres. Utvalget mener at ansvaret

for å etterleve OECD-retningslinjene ligger i Norges Bank. Utvalget foreslår også å ta FNs veiledende prinsipper inn i bankens forvaltningsmandat, på linje med OECD-retningslinjene som alltid har vært nevnt i mandatet. Etikkrådet er enig i dette.

Etikkrådet er også enig med utvalget i at retningslinjene for observasjon og utelukkelse skal stå på egne ben, og ikke bør knyttes tett opp mot andre retningslinjer. Etikkrådet merker seg likevel at utvalget mener at disse retningslinjene kan veilede rådets skjønnsutøvelse. I 2019 gjennomførte Etikkrådet en evaluering av arbeidet sitt under menneskerettighetskriteriet. Et resultat av evalueringen er at Etikkrådet nå bruker definisjoner og tankegods fra FNs veiledende prinsipper for eksempel i utvalget av saker som tas opp til vurdering. Her legger Etikkrådet vekt på normbruddets alvor og omfang, og om krenkelsene fører til uopprettelig skade. I vurderingen av om et selskap bør utelukkes legger rådet blant annet vekt på om selskapet har forårsaket normbruddet. Rådet ser også hen til hva selskaper har gjort for å avbøte skade de har ansvaret for. Etikkrådet er enig med utvalget i at dette gir en mer konsistent anvendelse av retningslinjene.

Selskapers medvirkning til normbrudd i sine leverandørkjeder

Utvalget peker på at mange av de groveste normbruddene som er knyttet til selskaper i fondet, gjelder forhold et stykke ned i selskapenes leverandørkjeder. Etikkrådet er enig med utvalget i at det ikke er noe prinsipielt i veien for at lengre leverandørkjeder kan vurderes etter dagens retningslinjer for observasjon og utelukkelse så lenge selskapets medvirkning til normbruddet er klar.

Samtidig er undersøkelser av leverandørkjeder ofte svært ressurskrevende, mens ansvarsforholdene kan være ganske uklare. Etikkrådet støtter utvalgets syn om at grove normbrudd i komplekse leverandørkjeder best kan håndteres gjennom strukturelle endringer som kan kreve innsats fra flere aktører samtidig, for eksempel i form av felles bransjeinitiativer. Etikkrådet mener at det er viktig for fondets legitimitet som ansvarlig forvalter at også disse normbruddene blir håndtert gjennom de virkemidler som fondet samlet rår over. Her kan det være rom for bedre koordinering mellom Etikkrådet og Norges Bank enn i dag.

Medvirkning til normbrudd via prosjektfinansiering

Utvalget drøfter medvirkning gjennom finansiering ettersom dette er en problemstilling som er mye diskutert, og som utvalget også fikk flere innspill om. Etter utvalgets syn skal det svært mye til før banker bør utelukkes fra SPU som følge av lånevirkksomhet eller liknende forretningsmessige forhold der risikoen for normbrudd følger av klientens atferd, uten konkrete forhold som knytter bankens egen atferd nærmere til normbruddet. Etikkrådet merker seg at utvalget mener at prosjektfinansiering er en finansieringsform som innebærer en nærmere tilknytning mellom bank og låntaker enn ordinær utlånsvirksomhet, og dermed kan være grunnlag for utelukkelse fra fondet under særlige betingelser. Etikkrådet er enig i dette. Etikkrådet legger i vurderingen av om terskelen for utelukkelse er nådd vekt på både grovheten i normbruddet og nærheten til normbruddet.

Utvalget legger vekt på at prosjektfinansiering ofte vil være et vesentlig bidrag til et prosjekt. Videre peker utvalget på at långiver vil ha full oversikt over planene for prosjektet, og mulighet til å stille krav gjennom spesifikke klausuler i lånevilkårene. Utvalget mener derfor at: «Dersom en bank ikke har stilt noen krav i en situasjon der muligheten var til stede, og normal aktsomhet skulle tilsi det, kan det samlet sett tale for at banken medvirker til skade som klienten forårsaker».

Utvalget åpner også for at den som finansierer et prosjekt, i svært alvorlige tilfeller kan utelukkes fra fondet selv om den ikke har innflytelse over hvordan prosjektet gjennomføres. Dette er snakk om prosjekter som uansett vil forårsake alvorlig skade. Her mener utvalget at det også er relevant i hvilken grad den aktuelle bankens finansiering kan erstattes med annen finansiering.

Utvalget viser ellers til at vurderingen også når det gjelder finansiering, må være fremover-skuende. Det vil altså ikke være tilstrekkelig å dokumentere at en bank har finansiert et prosjekt som har forårsaket alvorlig skade, men en må også vurdere om banken i ettertid har gjennomført tiltak som reduserer risikoen.

Etikkrådet har så langt ikke avgitt noen råd om å utelukke finansinstitusjoner. Basert på de føringene som er gitt i retningslinjer og forarbeider, har det vært vanskelig for Etikkrådet å trekke en grense for når man kan si at en finansinstitusjon medvirker til normbrudd som deres kunder er ansvarlig for eller medvirker til. Basert på utvalgets forslag til avgrensninger vil det være mulig for Etikkrådet å vurdere slike saker, og Etikkrådet er enig i utvalgets avgrensninger.

Etikkrådet har ikke oversikt over informasjonstilgangen om prosjekters finansiering, og har heller ikke erfaring med å etterspørre informasjon om klausuler i låneavtaler fra banker. Etikkrådet antar at det kan være vanskelig å få tilgang til slik informasjon, men slik er det også i mange andre saker som rådet vurderer. Taushetsplikt for kundeforhold kan imidlertid spille inn her i større grad enn i andre saker. Det må likevel være slik at et bank må kunne dokumentere at den har iverksatt effektive tiltak dersom Etikkrådet skal legge vekt på dette. Etikkrådet viser til at noen selskaper offentliggjør rapporter fra monitoreringsprogrammer som er gjennomført etter krav fra finansinstitusjoner. Det bør altså være mulig for banker å legge inn klausuler om at det skal være offentlighet rundt slike spørsmål.

Etikkrådet antar at det er et begrenset antall prosjekter det kan være aktuelt å vurdere om disse avgrensningene legges til grunn. Likevel vil dette øke arbeidsbelastningen og kreve en annen kompetanse enn rådet har i dag. Det er derfor behov for å styrke rådets sekretariat hvis rådet skal kunne gå grundig inn i denne problemstillingen.

Forslag som kan bidra til å rasjonalisere arbeidet

Utvalget peker på at dagens ordning, med en årlig gjennomgang av om grunnlaget for observasjon og utelukkelse av selskaper fortsatt er til stede, er ressurskrevende og i mange tilfeller lite hensiktsmessig. Utvalget foreslår en endring av retningslinjene som myker opp bestemmelsen om jevnlig gjennomgang, slik at det kan bli en noe mer pragmatisk tilnærming til slike saker når det gjelder hyppigheten av vurderingene.

Den foreslåtte endringen vil etter Etikkrådets syn føre til en mer effektiv ressursbruk. Etikkrådet støtter derfor forslaget.

6. Samspillet mellom Etikkrådet og Norges Bank

Utvalgets forslag om koordinering og informasjonsutveksling

Utvalget foreslår å tydeliggjøre kravene til samordning i retningslinjene for å understreke betydningen av god koordinering og informasjonsutveksling i alle faser av Norges Banks og Etikkrådets arbeid. Etikkrådet er enig i dette, men understreker også viktigheten av hensynet til faglig uavhengighet og åpenhet om de etiske vurderingene. Et grunnleggende trekk ved arbeidsdelingen under retningslinjene er at Etikkrådet i sine faglige vurderinger er uavhengig

av Norges Bank og Finansdepartementet. Gjennom Etikkrådets offentlige tilrådninger blir det klart hvordan etiske hensyn er vurdert. Norges Banks beslutninger basert på tilrådingene er også offentlige. Utvalget har fremhevet betydningen av dette, og bl.a. pekt på at offentliggjøring av Etikkrådets grundige tilrådninger bidrar til en åpenhet som er enestående internasjonalt, og må videreføres. Etikkrådet mener derfor at utvalget på enkelte punkter går for langt i å legge opp til at Etikkrådet automatisk skal tilpasse seg Norges Banks planlagte aktiviteter.

Utvalget sier at virkemidlene under retningslinjene skal ligge fast, og at virkemidlene er observasjon, utelukkelse eller eierskapsutøvelse basert på en tilrådning om observasjon eller utelukkelse fra Etikkrådet. Samtidig legger utvalget opp til at Norges Bank som et generelt prinsipp skal vurdere om den ønsker å sette i verk tiltak tidlig i Etikkrådets vurderingsprosess. «Tiltak» kan bety risikobaserte nedslag eller eierskapsdialoger. Dersom banken ønsker dette, mener utvalget at Etikkrådet bør avvente bankens initiativer.

En slik arbeidsdeling kan bety at mange av sakene som Etikkrådet tar opp til vurdering, i praksis kan bli avgjort uten at Etikkrådet avgir noe formelt råd om utelukkelse eller observasjon. Det vil i så fall bli mindre åpenhet om arbeidet som gjøres under retningslinjene, og det kan også bety at Norges Banks praksis vil kunne legge begrensninger på hvilke saker Etikkrådet skal vurdere. Etikkrådet mener derfor at utvalgets uttalelse om at Etikkrådet «bør» avvente bankens initiativer bør nyanseres, slik at Etikkrådet heller bør vurdere å tilpasse seg Norges Banks planer. Det vil i så fall ikke være noen automatikk i at Etikkrådet tilpasser sine planer til Bankens aktiviteter, men Etikkrådet understreker samtidig at dette etter en konkret og samlet vurdering kan være et hensiktsmessig utfall.

Etikkrådet mener at retningslinjene først og fremst bør legge overordnede føringer for samarbeidet mellom Norges Bank og Etikkrådet, og foreslår derfor et nytt første ledd i utvalgets forslag til retningslinjer § 7 som lyder «Norges Bank og Etikkrådet skal dele informasjon og koordinere arbeidet med sikte på å oppnå et godt samspill mellom virkemidlene, å nyttegjøre seg samlet informasjon best mulig og at det samlede arbeidet utad framstår som koordinert.» Det blir deretter et spørsmål om det er behov for å angi hvilken informasjon som skal deles, eller hvordan dette skal gjøres. Hvis en ønsker å gi relativt detaljerte føringer, slik det gjøres i dagens retningslinjer, og slik også utvalget legger opp til, foreslår Etikkrådet å ta ut av den foreslåtte § 7 annet ledd passusen «slik at banken kan vurdere aktuelle tiltak». Forslagets § 7 annet ledd vil da lyde: «Etikkrådet gir banken informasjon om selskaper det har identifisert for innledende vurderinger under disse retningslinjene. Banken gir Etikkrådet oversikt over selskaper den arbeider med og selskapsinformasjon som kan være relevant for Etikkrådets vurderinger». Etikkrådet mener at dette vil gi bedre rom for å foreta konkrete vurderinger i det enkelte saksforhold som er egnet til å ivareta hensynet til Etikkrådets uavhengighet og hensynet til åpenhet om praktiseringen av de etiske retningslinjene, som omtalt ovenfor.

Det er tatt store skritt i retning av økt informasjonsdeling mellom Norges Bank og Etikkrådet det siste året, men Etikkrådet mener likevel at det fortsatt er mye å hente på økt samordning. En kunne for eksempel se for seg at Etikkrådet og Norges Bank etter en felles beslutning arbeidet med selskaper i hver sin ende av en leverandørkjede, der banken arbeidet med selskaper som er knyttet til eller medvirker til et normbrudd gjennom en forretningsforbindelse, mens Etikkrådet vurderer selskaper som forårsaker normbrudd. Norges Bank og Etikkrådet bør ha frihet til å utvikle samarbeidet i tråd med de forutsetningene som ligger til grunn for retningslinjene. Det er derfor viktig at retningslinjene eller forarbeidene ikke legger føringer som innskrenker muligheten for å utvikle samarbeidet videre eller til å lære av erfaring.

Ny vurdering der eierskapsutøvelse ikke fører frem

Utvalget foreslår ellers kjørerregler for saker der Norges Bank har valgt eierskapsutøvelse på grunnlag av en tilråding om observasjon eller utelukkelse. Dersom målene for dialogen ikke er oppnådd, mener utvalget at Norges Bank skal vurdere Etikkrådets opprinnelige tilråding på nytt. Etikkrådet mener at dette er en god ordning ettersom det er banken som da har fulgt opp selskapet og sitter med kunnskapen om selskapets arbeid for å forebygge nye normbrudd. Siden eierskapsdialoger kan ta flere år, vil Etikkrådets kunnskap om selskapet være utdatert, slik at Etikkrådet ville måtte starte sin vurdering helt på nytt. Etikkrådet merker seg at utvalget mener at banken i enkeltsaker bør kunne be Etikkrådet om en oppdatert tilråding. Selv om dette i noen tilfeller kan være hensiktsmessig, mener Etikkrådet at Norges Bank i hovedsak må basere sin beslutning på den opprinnelige tilrådingen og informasjon banken selv har innhentet i eierskapsperioden.

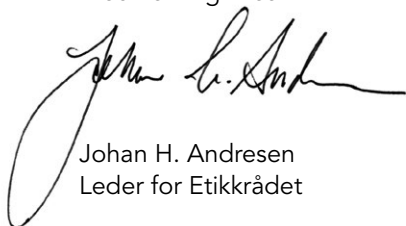
Andre bestemmelser av betydning for arbeidet under retningslinjene

Også andre lover, forskrifter og retningslinjer har betydning for muligheten til å etterleve retningslinjene for observasjon og utelukkelse. Ved endringen av sentralbankloven som trådte i kraft ved årsskiftet, ble Etikkrådet for eksempel pålagt taushetsplikt for «bankens eller andres forretningsmessige forhold.» Dette kan sette begrensninger for hvilken informasjon Etikkrådet kan inkludere i sine tilrådingene. Etikkrådet mener at det er grunn til å se nærmere på bestemmelser Etikkrådet er underlagt, både i sentralbankloven og det generelle rammeverket i offentlighetsloven og forvaltningsloven. Det må være mulig for Norges Bank og Etikkrådet å dele informasjon med hverandre i fortrolighet. Etikkrådet må også kunne innhente informasjon fra selskapene i fortrolighet, men samtidig slik at informasjon om og fra selskapene kan benyttes og offentliggjøres i tilrådingene om observasjon eller utelukkelse.

7. Etikkrådets kompetanse og ressurser

Etikkrådet mener altså at utvalget svarer på flere av utfordringene som skyldes den betydelige utvidelsen av investeringsuniverset, nye etiske problemstillinger og sviktende informasjonstilgang. Oppgaven med å identifisere selskaper som bør utelukkes fra fondet, vil likevel fortsatt være krevende. Etikkrådet forutsetter at sekretariatet tilføres tilstrekkelige ressurser, men vil også peke på at rådets egen kompetanse er viktig for å kunne løse oppgavene på en god måte. Etikkrådet mener at antall rådsmedlemmer bør ligge fast på fem, men at det blir enda viktigere å ha solide prosesser som sikrer at det oppnevnes medlemmer slik at rådet samlet sett har kompetanse på hele bredden i sitt mandat. Kompetanseutvikling for rådsmedlemmene blir også viktigere, for eksempel gjennom fagseminarer. Også på dette området håper rådet at samarbeidet med Norges Bank kan gi viktige bidrag, både fordi Etikkrådet trenger kunnskap om fondsforvaltningen for å kunne løse sine oppgaver, og fordi banken har god kompetanse på mange problemstillinger som er relevante for Etikkrådets vurderinger.

Med vennlig hilsen

Johan H. Andresen
Leder for Etikkrådet

Liste over utelukkede selskaper per 31. desember 2020

Alvorlig miljøskade

- Barrick Gold Corp
- Bharat Heavy Electricals Ltd
- Duke Energy Corp (inkludert heleide datterselskaper nevnt nedenfor)
 - Duke Energy Carolinas LLC
 - Duke Energy Progress LLC
 - Progress Energy Inc
- ElSewedy Electric Co
- Freeport-McMoRan Inc
- Genting Bhd
- Halcyon Agri Corp Ltd
- IJM Corp Bhd
- MMC Norilsk Nickel PJSC
- POSCO
- Posco International Corp
- Ta Ann Holdings Bhd
- Vale SA
- Volcan Cia Minera SAA
- WTK Holdings Bhd
- Zijin Mining Group Co Ltd

Alvorlig miljøskade | Grove krenkelser av menneskerettigheter

- Evergreen Marine Corp Taiwan Ltd
- Korea Line Corp
- Precious Shipping PCL
- Thoresen Thai Agencies PCL
- Vedanta Ltd

Alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner

- Shikun & Binui Ltd

Andre særlige grove brudd på grunnleggende etiske normer

- Elbit Systems Ltd
- San Leon Energy Plc

Grov korrupsjon

- JBS SA
- ZTE Corp

Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

- Atal SA/Poland
- Centrais Eletricas Brasileiras SA (Eletrobras)
- G4S Plc
- Formosa Chemicals & Fibre Corp
- Formosa Taffeta Co Ltd
- Luthai Textile Co Ltd
- Page Industries Ltd
- Zuari Agro Chemicals Ltd

Uakseptable klimagassutslipp

- Canadian Natural Resources Limited
- Cenovus Energy Inc
- Imperial Oil Limited
- Suncor Energy Inc

Produksjon av kjernevåpen

- Aerojet Rocketdyne Holdings Inc
- Airbus Finance BV
- Airbus SE
- BAE Systems Plc
- Boeing Co
- BWX Technologies Inc
- Fluor Corp
- Honeywell International Inc
- Huntington Ingalls Industries Inc
- Jacobs Engineering Group Inc
- Lockheed Martin Corp
- Northrop Grumman Corp
- Safran SA
- Serco Group Plc

Produksjon av klasevåpen

- Hanwha Corp
- Poongsan Corp
- Textron Inc

Produksjon av tobakk

- Altria Group Inc
- British American Tobacco Malaysia Bhd
- British American Tobacco Plc
- Gudang Garam tbk pt
- Huabao International Holdings Ltd
- Imperial Brands Plc
- ITC Ltd
- Japan Tobacco Inc
- KT&G Corp
- Philip Morris Cr AS
- Philip Morris International Inc
- Schweitzer-Mauduit International Inc
- Shanghai Industrial Holdings Ltd
- Swedish Match AB
- Universal Corp/VA
- Vector Group Ltd

Produksjon av kull eller kullbasert energi

- Aboitiz Power Corp
- AES Corp
- AES Gener SA
- AGL Energy Ltd
- ALLETE Inc
- Alliant Energy Corp
- Ameren Corp
- American Electric Power Co Inc
- Anglo American PLC
- Capital Power Corp
- CESC Ltd
- CEZ AS
- China Coal Energy Co Ltd
- China Power International Development Ltd
- China Resources Power Holdings Co Ltd
- China Shenhua Energy Co Ltd
- Chugoku Electric Power Co Inc
- CLP Holdings Ltd
- Coal India Ltd

- CONSOL Energy Inc
- Datang International Power Generation Co Ltd
- DMCI Holdings Inc
- DTE Energy Co
- Electric Power Development Co Ltd
- Electricity Generating PCL
- Emera Inc
- Eneva SA
- Engie Energia Chile SA
- Evergy Inc
- Exxaro Resources Ltd
- FirstEnergy Corp
- Glencore PLC
- Great River Energy
- Guangdong Electric Power Development Co Ltd
- Gujarat Mineral Development Corp Ltd
- HK Electric Investments & HK Electric Investments Ltd
- Hokkaido Electric Power Co Inc
- Hokuriku Electric Power Co
- Huadian Energy Co Ltd
- Huadian Power International Corp Ltd
- Huaneng Power International Inc
- IDACORP Inc
- Inner Mongolia Yitai Coal Co Ltd
- Jastrzebska Spolka Weglowa SA
- Korea Electric Power Corp
- Lubelski Wegiel Bogdanka SA
- Malakoff Corp Bhd
- MGE Energy Inc
- New Hope Corp Ltd
- NRG Energy Inc
- NTPC Ltd
- Okinawa Electric Power Co Inc
- Otter Tail Corp
- PacifiCorp
- Peabody Energy Corp

- PGE Polska Grupa Energetyczna SA
- PNM Resources Inc
- Public Power Corp SA
- Reliance Infrastructure Ltd
- Reliance Power Ltd
- RWE AG
- Sasol Ltd
- SDIC Power Holdings Co Ltd
- Shikoku Electric Power Co Inc
- Tata Power Co Ltd
- Tenaga Nasional Bhd
- TransAlta Corp
- Tri-State Generation and Transmission Association Inc
- WEC Energy Group Inc
- Washington H Soul Pattinson & Co Ltd
- Whitehaven Coal Ltd
- Xcel Energy Inc
- Yanzhou Coal Mining Co Ltd

Liste over selskaper under observasjon

Alvorlig miljøskade

- Astra International Tbk PT

Alvorlig miljøskade | Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

- Pan Ocean Co Ltd

Grov korrupsjon

- Leonardo SpA

Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

- Hansae Co Ltd
- Hansae Yes24 Holdings Co Ltd
- Nien Hsing Textile Co Ltd

Produksjon av kull eller kullbasert energi

- Berkshire Hathaway Energy Co
- BHP Group Ltd/BHP Group Plc
- CMS Energy Corp
- EDP – Energias de Portugal SA
- Endesa SA
- Enel SpA
- Kyushu Electric Power Co Inc
- MidAmerican Energy Co
- NorthWestern Corp
- OGE Energy Corp
- Pinnacle West Capital Corp
- Portland General Electric Co
- SCANA CORP
- Southern Co
- Tohoku Electric Power Co Inc
- Uniper SE
- Vistra Corp

Listen blir løpende oppdatert på <https://www.nbim.no/no/oljefondet/ansvarlig-forvaltning/utelukkelse-av-selskaper/>

Offentliggjorte anbefalinger om selskaper

Tabell 2. Oversikt over selskaper det er offentliggjort tilrådninger om i 2020

Selskap	Kriterium	Tilrådning	Beslutning	Avgitt	Offentlig
AECOM	Kjernevåpen	Opphevelse	Opphevelse	18.03.2020	13.05.2020
Canadian Natural Resources Ltd	Klima	Utelukkelse	Utelukkelse	07.11.2019	13.05.2020
Cenovus Energy Inc	Klima	Utelukkelse	Utelukkelse	07.11.2019	13.05.2020
Centrais Eletricas Brasileiras SA	Menneskeretter	Utelukkelse	Utelukkelse	27.05.2019	13.05.2020
ElSewedy Electric Co	Miljø	Utelukkelse	Utelukkelse	02.07.2019	13.05.2020
Formosa Chemicals & Fibre Corp	Menneskeretter	Utelukkelse	Utelukkelse	23.05.2019	31.08.2020
Formosa Taffeta Co Ltd	Menneskeretter	Utelukkelse	Utelukkelse	23.05.2019	31.08.2020
Hangzhou Hikvision Digital Technology Co Ltd	Menneskeretter	Utelukkelse	Ikke behandlet	14.01.2020	18.09.2020
Imperial Oil Ltd	Klima	Utelukkelse	Utelukkelse	07.11.2019	13.05.2020
Page Industries Ltd	Menneskeretter	Utelukkelse	Utelukkelse	19.02.2020	31.08.2020
PetroChina Co Ltd	Korrupsjon	Utelukkelse	Eierskaps-utøvelse	28.02.2020	31.08.2020
RWE AG	Klima	Utelukkelse	Ikke behandlet	15.03.2018	13.05.2020
Suncor Energy Inc	Klima	Utelukkelse	Utelukkelse	07.11.2019	13.05.2020
Texwinca Holdings Ltd	Menneskeretter	Opphevelse	Opphevelse	19.02.2020	13.05.2020
Vale SA	Miljø	Utelukkelse	Utelukkelse	12.06.2019	13.05.2020

I 2020 er det offentliggjort tilrådning om opphevelse av utelukkelse av to selskaper. AECOM ble utelukket fra SPU i 2018 på grunn av kjernevåpenproduksjon. Selskapet er ikke lenger involvert i kjernevåpenproduksjon, og utelukkelsesgrunnlaget har dermed falt bort. Utelukkelsen av Texwinca Holdings Ltd, som var utelukket på grunnlag av arbeidsforholdene hos ett av sine datterselskaper, ble opphevet fordi selskapet hadde solgt seg ut av virksomheten.

I løpet av året er det offentliggjort tilrådninger om å utelukke i alt 13 selskaper etter fire forskjellige kriterier, deriblant fem etter klimakriteriet som er de første etter at kriteriet ble etablert i 2016. Selskapene Canadian Natural Resources Ltd, Cenovus Energy Inc, Imperial Oil Ltd og Suncor Energy Inc ble anbefalt utelukket fordi de i stor grad produserer olje basert på oljesand, noe som gir vesentlig høyere klimagass-

utslipp per produsert enhet enn produksjon av olje basert på andre ressurser.

Etikkrådet anbefalte opprinnelig å utelukke selskapene i 2017. Norges Bank ba etter dette Finansdepartementet om en avklaring av hvordan klimakriteriet skulle forstås. Etter avklaringen, som kom i stortingsmeldingen om forvaltning av fondet i april 2019, oppdaterte Etikkrådet tilråkningene med informasjon om klimareguleringene selskapene var underlagt. Etikkrådet fastholdt da sin anbefaling om å utelukke selskapene ettersom selskapene ikke var underlagt et stramt klimareguleringsregime.

Også Etikkrådets anbefaling fra 2018 om å utelukke RWE etter klimakriteriet ble offentliggjort i 2020. RWE er Europas største produsent av kullkraft, men ble i utgangspunktet ikke omfattet av kullkriteriet, slik

Norges Bank tolket det, ettersom selskapet ikke var klassifisert som energiselskap av fondets indeksleverandør. Da retningslinjene ble endret, slik at det ble satt en kvantitativ terskel for produksjon av kull og kullkraft, og Norges Bank så offentliggjorde at selskapet ble utelukket etter kullkriteriet, trakk Etikkrådet sin tilråding. Det var da ikke nødvendig for Etikkrådet å gjøre en ny vurdering av selskapet etter avklaringen av klimakriteriet.

To selskaper ble utelukket etter miljøkriteriet i 2020, begge på grunnlag av anbefalinger fra Etikkrådet fra 2019. Vale SA ble utelukket som følge av dambrudd ved to forskjellige deponeringsanlegg for gruveavfall i henholdsvis 2015 og 2019, der et betydelig antall mennesker mistet livet. ElSewedy Electric Co bygger et vannkraftverk i et verdensarvområde i Tanzania, som er et av de største gjenværende verneområdene i Afrika.

Det er offentliggjort tilrådingen om å utelukke fem selskaper etter menneskerettighetskriteriet i 2020. Sakene er svært forskjellige i karakter, og illustrerer bredden i sakstypen som omfattes av menneskerettighetskriteriet. Vurderingen av selskapet Centrais Eletricas Brasileiras SA (Eletrobras) bygger først og fremst på selskapets rolle i utbyggingen av Belo Monte-kraftverket i Amazonas. Utbyggingen har redusert vannføringen som flere urfolksgrupper er avhengige av, gjennom en elvestrekning på 10 mil. Videre har utbyggingen ført til tvangsflytting av minst 20 000 mennesker. Anbefalingen om å utelukke selskapet skyldes også at selskapet har deltatt i andre utbygginger der urfolk og andre sårbare grupper har fått sin livssituasjon vesentlig forringet, og at selskapet har planer om andre utbygginger der det også er en uakseptabel risiko for menneskerettsbrudd.

Tilrådingene om å utelukke selskapene Page Industries Ltd og Formosa Taffeta Co Ltd med morselskapet Formosa Chemicals & Fibre Corp er et resultat av Etikkrådets kartlegging av arbeidsforhold i tekstilselskaper som har pågått siden 2015. Selskapene er utelukket på grunn av systematiske brudd på arbeidstakerrettigheter basert på undersøkelser av selskapernes fabrikker i henholdsvis India og Vietnam. For Formosa Taffeta la rådet i tillegg vekt på at selskapet har gitt misvisende informasjon om arbeidstid til rådet, for Page at selskapet ikke bidro med informasjon for å opplyse saken.

Tilrådingen om å utelukke Hangzhou Hikvision Digital Technology Co Ltd er den første hvor utelukkesgrunnlaget er selskapets medvirkning til menneskerettsbrudd gjennom utvikling og salg av overvåkningsutstyr. Bakgrunnen for tilrådingen er selskapets rolle i den omfattende overvåkingen av befolkningen i Xinjiang i Kina. Selskapet hadde inngått fem større kontrakter om produksjon, installasjon, drift og vedlikehold av fem overvåkings-systemer i regionen. Rådet la vekt på at selskapet er forpliktet til å drifte og vedlikeholde systemene i en periode på 11 til 21 år. I september 2020 mottok Etikkrådet brev fra Norges Bank om at saken ikke ville bli behandlet fordi SPU ikke lenger er investert i selskapet. Rådet besluttet derfor å trekke tilrådingen.

Det er offentliggjort tilråding om utelukkelse av ett selskap under korrupsjonskriteriet i 2020. PetroChina Co Ltd har stått til observasjon siden 2017, men selskapet har i observasjonsperioden vist liten vilje til å kommunisere med Etikkrådet. Rådet mente at PetroChinas manglende bistand til å opplyse saken ga grunn til å stille spørsmål ved selskapets reelle vilje til å forhindre korrupsjon. Etikkrådet besluttet i februar 2020 å opprettholde sin tidligere anbefaling om å utelukke PetroChina, mens Norges Bank valgte å følge opp PetroChina gjennom eierskapsutøvelse.

Sammendrag av tilrådninger offentliggjort i 2020

AECOM

Avgitt 18. mars 2020

Selskapet har vært utelukket fra SPU siden 2018 på grunn av kjernevåpenproduksjon. Selskapet er ikke lenger involvert i kjernevåpenproduksjon, og utelukkelsen av selskapet er opphevet.

Canadian Natural Resources Ltd

Avgitt 7. november 2019

Etikkrådet tilrår å utelukke selskapet Canadian Natural Resources Ltd (Canadian Natural) fra SPU grunnet klimagassutslippene fra utvinning av olje fra oljesand. I henhold til retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU kan selskap bli utelukket om de på et aggregert selskapsnivå er ansvarlig for uakseptable klimagassutslipp.

Etikkrådet avga en tilsvarende tilrådning om utelukkelse av selskapet 30. mai 2017, men uklarheter om tolkningen av kriteriet førte til at Norges Bank ikke fattet noen beslutning om saken. Finansdepartementet har med dette som bakgrunn i Meld. St. 20 (2018–2019) presisert kriteriets tolkning på enkelte områder.

Meldingen angir at selskapers absolutte utslipp, utslippsintensitet og fremoverskuende vurderinger kan være det primære vurderingsgrunnlaget under klimakriteriet. Samtidig presiserer meldingen at tilrådninger skal inneholde en omtale av eventuelle klimarammeverk som selskapet er underlagt. For et selskap som opptre i tråd med lover og regler og omfattes av en stram klimaregulering, som EU's kvotesystem, kan selskapets utslipp i seg selv ikke sies å innebære en uakseptabel atferd, ifølge meldingen. Det sies videre at EUs klimarammeverk er å betrakte som stramt på bakgrunn av sine regler, etterlevelsesmekanismer, nedskaleringsfaktor og kvotepriser.

Denne tilrådningen er derfor oppdatert på de punktene som er berørt av presiseringen.

Oljeproduksjon har i sin alminnelighet høye utslipp av klimagasser, og produksjon av olje fra oljesand har generelt vesentlig høyere klimagassutslipp enn oljeproduksjon fra konvensjonell olje. Etikkrådet finner at selskap som baserer sin aktivitet på oljesand, derfor kan sies å ha uakseptable utslipp av klimagasser.

Canadian Natural er en kanadisk oljeprodusent med omfattende produksjon av olje fra oljesand i Alberta, Canada. Mer enn 90 prosent av selskapets oljereserver er oljesand, og mer enn halvparten av oljeproduksjonen er fra oljesand. Produksjonen av olje fra oljesand er kraftig stigende og er mer enn tredoblet på tre år. Selskapet har redusert sine klimagassutslipp de senere årene, men fra et høyt nivå. Selskapets utslipp av klimagasser per produsert enhet er i 2018 mer enn dobbelt så høyt som verdensgjennomsnittet, og mer enn tre ganger så høyt som oljeproduksjon i Europa. →

Canadian Natural er underlagt et klimarammeverk som ikke har kvotehandel, som ikke har nedskaleringsfaktor og som har en karbonpris som er svært mye lavere enn for oljeproduksjon under EU-ETS. Etikkrådet legger derfor til grunn at selskapet ikke er regulert av det Meld. St. 20 (2018–2019) beskriver som et stramt klimarammeverk.

I sin vurdering av fremtidig risiko noterer Etikkrådet seg at Canadian Natural ikke har satt seg tallfestede mål om å redusere klimagassutslippene, men har en policy om vedvarende utslippsreduksjon. Rådet ser ikke at tiltakene er tilstrekkelig konkrete eller utslippsmålet

tilstrekkelig ambisiøst. Etikkrådet finner derfor at det er lite sannsynlig at selskapets utslipp vil komme ned på nivå med gjennomsnittet for konvensjonell olje. Etikkrådet legger også til grunn at selskapets uttalte planer om å øke oljeproduksjonen fra oljesand betydelig over kort tid, og dets store reserver i oljesand viser at selskapet har et relativt langsiktig mål om å basere mye av sin oljeproduksjon på denne ressursen.

Cenovus Energy Inc **Avgitt 7. november 2019**

Etikkrådet tilrår å utelukke selskapet Cenovus Energy Inc (Cenovus) fra SPU grunnet klimagassutslippene fra utvinning av olje fra oljesand. I henhold til retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU kan selskap bli utelukket om de på et aggregert selskapsnivå er ansvarlig for uakseptable klimagassutslipp.

Etikkrådet avga en tilsvarende tilrådning om utelukkelse av selskapet 30. mai 2017, men uklarheter ved tolkningen av kriteriet førte til at Norges Bank ikke fattet noen beslutning i saken. Finansdepartementet har med dette som bakgrunn presisert kriteriets tolkning på enkelte områder i Meld. St. 20 (2018–2019).

Meldingen angir at selskapers absolutte utslipp, utslippsintensitet og fremoverskuende vurderinger kan være det primære vurderingsgrunnlaget under klimakriteriet. Samtidig presiserer meldingen at tilrådninger skal inneholde en omtale av eventuelle klimarammeverk som selskapet er underlagt. For et selskap som opptrer i tråd med lover og regler og omfattes av en stram klimaregulering, som EU's kvotesystem, kan selskapets utslipp i seg selv ikke sies å innebære en uakseptabel atferd, ifølge meldingen. Det sies videre at EUs klimarammeverk er å betrakte som stramt på bakgrunn av sine regler, etterlevelsismekanismer, nedskaleringsfaktor og kvotepriser.

Denne tilrådningen er derfor oppdatert på de punktene som er berørt av presiseringen.

Oljeproduksjon har i sin alminnelighet høye utslipp av klimagasser, og produksjon av olje fra oljesand har generelt vesentlig høyere klimagassutslipp enn oljeproduksjon fra konvensjonell olje. Etikkrådet finner at selskap som baserer sin aktivitet på oljesand, derfor kan sies å ha uakseptable utslipp av klimagasser.

Cenovus er en kanadisk oljeprodusent med omfattende produksjon av olje fra oljesand i Alberta, Canada. Mer enn 90 prosent av selskapets oljereserver er oljesand, og fra 2018 er all deres oljeproduksjon fra oljesand. Selskapet har redusert sine klimagassutslipp per produsert enhet betydelig de senere årene, men fra et høyt nivå. Samtidig har selskapet mer enn doblet sin →

produksjon fra oljesand fra 2016 til 2018. Selskapets utslipp av klimagasser per produsert enhet er i 2018 mer enn dobbelt så høyt som verdensgjennomsnittet, og mer enn tre ganger så høyt som oljeproduksjon i Europa. Cenovus har satt et mål om å redusere utslippene med 33 prosent i perioden 2016 til 2026.

Cenovus er underlagt et klimarammeverk som ikke har kvotehandel, som ikke har nedskaleringsfaktor og som har en karbonpris som er svært mye lavere enn for oljeproduksjon under EU-ETS. Etikkrådet legger derfor til grunn at selskapet ikke er regulert av det Meld. St. 20 (2018–2019) beskriver som et stramt klimarammeverk.

I sin vurdering av framtidig risiko noterer Etikkrådet seg at Cenovus har satt seg mål om å redusere klimagassutslippene betydelig, men rådet ser ikke at tiltakene er tilstrekkelig konkrete eller utslippsmålet tilstrekkelig ambisiøst. Etikkrådet viser blant annet til at selv om selskapets mål om kutt i utslippet gjennomføres, vil det ikke føre til at selskapets utslipp vil komme ned på nivå med gjennomsnittet for konvensjonell olje. Etikkrådet legger også til grunn at selskapets store reserver i oljesand viser at selskapet har et relativt langsiktig mål om å basere mye av sin produksjon på denne ressursen.

Centrais Elétricas Brasileiras SA **Avgitt 27. mai 2019**

Etikkrådet tilrår å utelukke Centrais Elétricas Brasileiras SA (Eletrobras) fra Statens pensjonsfond utland (SPU) på grunnlag av en uakseptabel risiko for brudd på de etiske retningslinjene § 3 a) om grove eller systematiske menneskerettighetsbrudd. Eletrobras er et brasiliansk energiselskap som blant annet deltar i en rekke vannkraftprosjekter. Rådet harvurdert hvordan selskapet har gjennomført prosjektene og konsekvenser for berørte grupper.

Etikkrådet har basert sin vurdering på Eletrobras' rolle i utbyggingen av Belo Montekraftverket, men har også lagt vekt på selskapets rolle i andre kraftutbygginger og den fremtidige risiko for normbrudd i selskapets engasjementer. Belo Monte har vært delvis i drift siden 2016 og er planlagt ferdigstilt i desember 2019. Utbyggingen er gjennomført av selskapet Norte Energia, som har konsesjon på drift av vannkraftverket til 2045. Eletrobras er selv og gjennom to heleide datterselskaper hovedaksjonær i Norte Energia og var også sentral i planleggingen av prosjektet.

Menneskerettighetsbrudd i forbindelse med Belo Monte-utbyggingen er dokumentert gjennom rapporter fra brasilianske myndigheter og internasjonale organisasjoner. Flere urfolksterritorier er sterkt påvirket av utbyggingen, blant annet fordi vannføringen er betydelig redusert i en elvestrekning på 10 mil der det ligger flere urfolksterritorier. Prosjektet har ført til økt press på urfolksområder, oppløsning av urfolks samfunnsstrukturer og forringelse av deres livsgrunnlag. Etikkrådet legger til grunn at urfolks rett til blant annet selvbestemmelse og konsultasjon ikke har blitt respektert i gjennomføringen av prosjektet.

Prosjektet har også ført til relokalisering av minst 20 000 personer. Dette gjelder blant andre mennesker med et tradisjonelt levevis som levde på øyer og elvebredder som nå er satt under vann. Tvangsflytting er gjennomført på grunnlag av mangelfulle konsultasjoner og uten at de berørte fikk mulighet til å opprettholde sine livsbetingelser. Andre grupper som er sterkt påvirket av utbyggingen, ble ikke anerkjent som part i saken og dermed ikke inkludert i kompensasjonsordninger. Etikkrådet finner det dokumentert at denne situasjonen, i hvert fall slik den var frem til myndighetene grep inn fra midten av 2015, representerte grove brudd på retten til helse og en tilfredsstillende levestandard, herunder retten til bolig, vann og sanitære forhold.

Elektrobras har retningslinjer for sosialt ansvar som er basert på FNs retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter, men redegjør i liten grad for aktiviteter selskapet har gjennomført for å sikre at retningslinjene etterleves i praksis. Selskapet mener at menneskerettighetene ivaretas så lenge utbyggingsselskapene har gyldige tillatelser, selv der det finnes dokumentasjon som indikerer at dette ikke er tilfellet. Selskapet synes ikke å ha gransket påstandene om menneskerettighetsbrudd i forbindelse med Belo Monte-prosjektet, eller å ha vurdert om avbøtende tiltak har kompensert for de dramatiske konsekvensene for dem som er berørt. Etter Etikkrådets oppfatning tilsier dette at Elektrobras hittil ikke har implementert sine egne retningslinjer.

Etikkrådet legger også vekt på at Elektrobras har deltatt i andre vannkraftprosjekter som har høstet kritikk for brudd på menneskerettighetene. Belo Monte-prosjektet er dermed ikke et enkeltstående tilfelle, men tegner sammen med andre vannkraftutbygginger et bilde av at Elektrobras generelt ikke prioriterer å sikre at menneskerettighetene blir respektert. Selskapets betydelige andel av Brasils kraftproduksjon samt siktemål om å delta i nye kraftutbygginger, leder Etikkrådet til å konkludere at risikoen for at Elektrobras vil fortsette å medvirke til grove eller systematiske menneskerettighetsbrudd, er uakseptabel.

Elsewedy Electric Co

Avgitt 2. juli 2019

Etikkrådet anbefaler å utelukke selskapet Elsewedy Electric Co (Elsewedy) på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller er ansvarlig for alvorlig miljøskade. Rådets vurdering er rettet mot Elsewedys deltakelse i byggingen av en demning og et vannkraftverk i Rufiji-elven ved Stiegler's Gorge i Tanzania. Prosjektet er i oppstartsfasen og ligger i et område som står på UNESCOs liste over verdens naturarv i fare, Selous Game Reserve.

Elsewedy har sammen med selskapet Arab Contractors fått en kontrakt på bygging av Rufiji-kraftverket, også kalt Stiegler's Gorge Hydropower project. Oppdragsgiver er Tanzania Electric Supply Company Limited (TANESCO). De to selskapene har dannet et fellesforetak der Elsewedy har en andel på 45 prosent. Etikkrådet legger til grunn at selskapet har betydelig innflytelse over prosjektet.

Selous Game Reserve ligger sør i den sentrale delen av Tanzania og er med sine 50 000 km² et av de største verneområdene i Afrika. Reservatet inngår i det store Selous-økosystemet som utgjør 90 000 km². Stiegler's Gorge er en ca 100 m dyp og 100 m bred kløft som ligger i den nordlige delen av reservatet. Den planlagte demningen er 130 m høy, og vannmagasinet vil ha en overflate på 900–1200 km². I tillegg skal det bygges et kraftverk, sperredammer, overføringslinjer og annen infrastruktur. Byggeperioden er planlagt til mellom 36 og 60 måneder med anleggsstart →

i juni 2019. Hogsten i reservoarområdet er allerede påbegynt. Hele utbyggingen foregår i verdensarvområdet.

Etikkrådet legger vekt på at reservatet er et av de siste store gjenværende villmarksområdene i Afrika og anses for å være usedvanlig viktig for bevaring av biologisk mangfold, også globalt. Det er leveområde for mange av de store, afrikanske pattedyrene, som elefanter, neshorn, giraffer, bøfler og antiloper og har en sjelden artsrikdom både når det gjelder flora og fauna. Mange av artene finnes kun i dette området, og flere er truet. Ettersom det ikke er fast bosetting i reservatet, er det også lite påvirket av menneskelig aktivitet. For rådet har det stor betydning at UNESCO i ti år gjentatte ganger og i stadig sterkere ordelag har uttrykt alvorlig bekymring over den planlagte vannkraftutbyggingen i verdensarvområdet på grunn av de betydelige og irreversible skadene et slikt prosjekt vil ha på områdets enestående miljøverdier.

Bygging av en 130 m høy demning med en damoverflate på opp mot 1 200 km², tilhørende infrastruktur, veier og strømledninger er utvilsomt et massivt og irreversibelt inngrep i et tilnærmet urørt naturområde. Etikkrådet merker seg samtidig at miljøkonsekvensvurderingen for prosjektet er vurdert som utilstrekkelig og ufullstendig både av IUCNs og selskapets eksperter. I praksis finnes det ikke baseline-data for natur- og miljøverdiene i det området som vil bli påvirket av utbyggingen. Dermed vet man ikke hvilke miljøverdier som finnes, og hva som vil gå tapt som følge av prosjektet, noe som etter rådets oppfatning forsterker risikoen for alvorlig miljøskade. Særlig fremstår dette som alvorlig i områder av usedvanlig betydning for biologisk mangfold, også globalt.

Elsewedy fikk kontrakten på utbyggingen i desember 2018 og er ikke ansvarlig for beslutninger, utredninger og planlegging før dette tidspunkt. Rådet finner det positivt at Elsewedy på eget initiativ vil innhente mer data og kunnskap for å redusere miljøvirkningene av prosjektet, og at det også vil gjøre endringer i design av prosjektet for å gjøre utbyggingen så skånsom som mulig. Imidlertid har Elsewedy hele tiden vært klar over vernestatusen til Selousreservatet, og UNESCOs posisjon i denne saken har vært offentlig tilgjengelig i mer enn ti år. Elsewedy kan derfor ikke ha vært ukjent med miljørisikoen i prosjektet, men besluttet likevel å delta i utbyggingen.

Etikkrådet legger vesentlig vekt på UNESCOs vurderinger om at vannkraftprosjektet vil innebære omfattende og irreversibel skade på verdiene i verdensarvområdet. Ifølge Verdensarvsenteret vil den hogsten som allerede er i gang i reservoarområdet, ha så store skadevirkninger at det vil kunne føre til at Selous-reservatet vil bli strøket av verdensarvlisten. Avbøtende tiltak vil i liten grad kunne endre på dette. Etikkrådet konkluderer derfor med at det er en uakseptabel risiko for at Elsewedy vil medvirke til eller være ansvarlig for alvorlig miljøskade.

Formosa Taffeta Co Ltd og Formosa Chemicals & Fibre Corp **Avgitt 23. mai 2019**

Etikkrådet tilrår å utelukke selskapet Formosa Chemicals & Fibre Corp og datterselskapet Formosa Taffeta Co Ltd fra Statens pensjonsfond utland på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapene forårsaker systematiske krenkelser av menneskerettighetene.

Formosa Taffeta er produsent av blant annet vevde tekstiler med produksjonsanlegg i Taiwan, Kina og Vietnam. Undersøkelser av arbeidsforholdene i Formosa Taffetas fabrikk i Vietnam har avdekket mange brudd på arbeidstakerrettigheter, blant annet ufrivillig og ulovlig mye overtid, underbetaling av ansatte, diskriminering og brudd på krav til arbeidsmiljø. Etikkrådet legger vekt på at selskapet har gitt misvisende informasjon om arbeidstid til rådet, og at det i praksis gjør lite for å forhindre brudd på arbeidstakerrettigheter i sin virksomhet.

Hangzhou Hikvision Digital Technology Co Ltd **Avgitt 14. januar 2020**

Etikkrådet tilrår å ekskludere Hangzhou Hikvision Digital Technology Co Ltd fra Statens pensjonsfond utland på grunn av ein uakseptabel risiko for at selskapet medverkar til grove brot på menneskerettane.

Hikvision er eit globalt teknologiselskap frå Kina som leverer produkt og tenester innan overvakingsteknologi. Tilrådinga gjeld Hikvision si rolle i overvakinga av befolkninga i Xinjiang-regionen i Kina.

Innbyggjarane i Xinjiang, særleg den etniske minoriteten uigurane og andre muslimske minoritetar, vert utsette for omfattande overvaking. Overvakinga kan føre til vilkårleg internering i interneringsleirar. Dei innsette i desse leirane vert isolert frå familien og veit ikkje når dei får sleppe ut. Dei innsette vert også utsett for indoktrinering som har som føremål å få dei innsette til å forlate sin religion, og det har kome rapportar om psykisk og fysisk mishandling. Det er estimert at minst 800.000 personar frå muslimske minoritetsgrupper er internert i desse leirane.

I 2017 inngjekk Hikvision fem offentleg-private samarbeid med styresmaktene i Xinjiang til ein samla verdi av om lag 1,86 milliardar yuan. Prosjekta gjeld produksjon, installasjon, drift og vedlikehald av overvakingssystem. Selskapet bekrefta desse prosjekta i den første halvårsrapporten i 2019. Rådet finn at selskapet gjennom desse prosjekta mogeleggjjer krenkingar av menneskerettane.

Selskapet har ikkje gitt konkrete opplysningar om kva det gjer for å unngå å medverke til dei pågåande menneskerettsbrota i Xinjiang. Rådet legg vekt på at selskapet er forplikta til å drifte og vedlikehalde prosjekta i ein periode på 11 til 21 år, og finn at det er ein uakseptabel risiko for at selskapet vil medverke til menneskerettsbrot også i framtida.

Imperial Oil Ltd**Avgitt 7. november 2019**

Etikkrådet tilrår å utelukke selskapet Imperial Oil Ltd (Imperial) fra SPU grunnet klimagassutslippene fra utvinning av olje fra oljesand. I henhold til retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU kan selskap bli utelukket om de på et aggregert selskapsnivå er ansvarlig for uakseptable klimagassutslipp.

Etikkrådet avga en tilsvarende tilrådning om utelukkelse av selskapet 29. juni 2017, men uklarheter ved tolkningen av kriteriet gjorde at Norges Bank ikke fattet noen beslutning om tilrådingen. Finansdepartementet har med dette som bakgrunn presisert kriteriets tolkning på enkelte områder i Meld. St. 20 (2018–2019).

Meldingen angir at selskapers absolutte utslipp, utslippsintensitet og fremoverskuende vurderinger kan være det primære vurderingsgrunnlaget under klimakriteriet. Samtidig presiserer meldingen at tilrådninger skal inneholde en omtale av eventuelle klimarammeverk som selskapet er underlagt. For et selskap som opptre i tråd med lover og regler og omfattes av en stram klimaregulering, som EUs kvotesystem, kan selskapets utslipp i seg selv ikke sies å innebære en uakseptabel atferd, ifølge meldingen. Det sies videre at EUs klimarammeverk er å betrakte som stramt på bakgrunn av sine regler, etterlevelsismekanismer, nedskaleringsfaktor og kvotepriser.

Denne tilrådingen er derfor oppdatert på de punktene som er berørt av presiseringen.

Oljeproduksjon har i sin alminnelighet høye utslipp av klimagasser, og produksjon av olje fra oljesand har generelt vesentlig høyere klimagassutslipp enn oljeproduksjon fra konvensjonell olje. Etikkrådet finner at selskap som baserer sin aktivitet på oljesand, derfor kan sies å ha uakseptable utslipp av klimagasser.

Imperial er en kanadisk oljeprodusent med omfattende produksjon av olje fra oljesand i Alberta, Canada. Selskapet har mer enn 95 prosent av sine reserver i oljesand og mer enn 95 prosent av sin oljeproduksjon fra oljesand. Selskapet har tatt i bruk teknologi de siste årene som reduserer utslippene av klimagasser på ett felt, men fra et høyt nivå. Selskapets utslipp av klimagasser per produsert enhet er i 2018 mer enn dobbelt så høyt som verdensgjennomsnittet, og mer enn fire ganger så høyt som oljeproduksjon i Europa. Selskapet har et mål om å redusere sine klimagassutslipp med 10 prosent fra 2016 til 2023.

Imperial er underlagt et klimarammeverk som ikke har kvotehandel, som ikke har nedskaleringsfaktor og som har en karbonpris som er svært mye lavere enn for oljeproduksjon under EU-ETS. Etikkrådet legger derfor til grunn at selskapet ikke er regulert av det Meld. St. 20 (2018–2019) beskriver som et stramt klimarammeverk.

I sin vurdering av fremtidig risiko noterer Etikkrådet seg at Imperial har et mål om å redusere sine klimagassutslipp, men rådet ser ikke at tiltakene er tilstrekkelig konkrete eller utslippsmålet tilstrekkelig ambisiøst. Etikkrådet viser blant annet til at selv om selskapets mål om kutt i utslippet gjennomføres, vil det ikke føre til at selskapets utslipp vil komme ned på nivå med gjennomsnittet for konvensjonell olje. Etikkrådet legger også til grunn at selskapets store reserver i oljesand viser at selskapet har et relativt langsiktig mål om å basere mye av sin oljeproduksjon på denne ressursen.

Page Industries Ltd **Avgitt 19. februar 2020**

Etikkrådet tilrår å utelukke Page Industries Ltd fra Statens pensjonsfond utland grunnet en uakseptabel risiko for at selskapet forårsaker systematiske menneskerettighetskremler.

Page er et indisk tekstilselskap som har en lisens for produksjon, salg og markedsføring av undertøy og badetøy for to internasjonale merkevarer. Selskapet har 17 produksjonsanlegg i India. Undersøkelser av en av selskapets fabrikker har avdekket mange brudd på arbeidstakerrettigheter, som blant annet omfatter verbal og fysisk trakassering av ansatte, et helseskadelig arbeidsmiljø og at selskapet begrenser ansattes rett til organisering. Etikkrådet legger vekt på at selskapet ikke har bidratt med informasjon for å opplyse saken eller hvordan det arbeider for å forhindre normbrudd. I praksis synes selskapet å gjøre lite for å hindre brudd på arbeidstakerrettigheter i sin virksomhet.

PetroChina Co Ltd **Avgitt 28. februar 2020**

Etikkrådet opprettholder sin tilrådning av desember 2016 om å utelukke PetroChina fra Statens pensjonsfond utland på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet bidrar til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon. Selskapet har vært under observasjon siden mai 2017, men har vist liten vilje til å kommunisere med Etikkrådet. Som følge av dette er sentrale spørsmål knyttet til PetroChinas oppfølging av tidligere korrupsjonsanklager og håndteringen av korrupsjonsrisiko i selskapets operasjoner i utlandet fremdeles uavklarte. Etikkrådet mener også at selskapets manglende bistand til å opplyse saken gir grunn til å stille spørsmål ved PetroChinas reelle vilje til å forebygge, avdekke og håndtere korrupsjon.

RWE AG **Avgitt 18. mars 2018**

Etikkrådet tilrår å utelukke RWE AG på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for handlinger eller unnlatelser som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser.

RWE faller utenfor Norges Banks definisjon av kraftselskaper og er derfor ikke vurdert under kullkriteriet. Dette skyldes at selskapet har betydelige inntekter fra andre aktiviteter slik at inntektene fra kraftproduksjon er under 30 prosent som er terskelen for å bli vurdert under dette kriteriet. Når selskapet har svært store klimagassutslipp fra sin kraftproduksjon, mener Etikkrådet at selskapet må vurderes under klimakriteriet.

I sin vurdering har rådet lagt vekt på de samlede utslippene fra produksjonen, selskapets utslipp av klimagasser på et aggregert nivå sammenliknet med andre selskapers produksjon av tilsvarende vare, og selskapets planer for å bringe utslippene ned til et akseptabelt nivå.

RWE driver med produksjon av og handel med elektrisitet. Selskapet har kjernekraftverk og kraftverk basert på brunkull, svartkull, biomasse og gass og er Europas fjerde største kraftprodusent. RWE oppgir at det også er verdens største produsent av brunkull. →

Selskapet oppgir på sin hjemmeside at det har Europas største klimagassutslipp og at utslippene er godt over gjennomsnittet for konkurrentene. Dette skyldes særlig to forhold: selskapet har mange gamle kraftverk, store anlegg som er 40–50 år gamle, og de har større andel kull og særlig brunkull enn de fleste store europeiske kraftprodusenter.

Selskapet har kommentert et utkast til tilrådning og legger vekt på sine planer for utslippsreduksjon og tiltak som allerede er gjennomført. Det har fornyet 25 prosent av sin kraftproduksjon de siste ti årene og doblet sin kapasitet basert på gass. RWE understreker videre at det har stengt ned flere gamle produksjonsenheter. Videre opplyser selskapet at det ikke er besluttet om det vil gjennomføre byggingen av et omsøkt nytt brunkullkraftverk, og videre at det i så fall vil erstatte andre kraftverk slik at CO₂-utslippene fortsatt vil gå ned. Selskapet forteller at det har redusert CO₂-utslippene med 18 prosent mellom 2012 og 2016 og at utslippene vil falle med ytterligere 30 prosent fram til 2030.

Etikkrådet konstaterer at RWE selv oppgir at det har Europas høyeste utslipp av klimagasser uavhengig av sektor, og følgelig et svært høyt absolutt utslippsnivå. Selv om selskapet har doblet sin kapasitet på gass og redusert CO₂-utslipp gjennom fornyelse de siste årene, er en vesentlig del av kraftproduksjonen fortsatt basert på kull. Det er uomtvistet at produksjon av elektrisitet fra kull generelt gir vesentlig høyere klimagassutslipp enn andre kraftkilder. Det er også klart at brunkull gir høyere utslipp enn svartkull. Om lag 35 prosent av RWEs kraftproduksjon kommer fra brunkull.

Et annet vesentlig moment for om utslippene er uakseptable, er utslippsintensiteten. Etikkrådet legger til grunn at eldre kraftverk i sin alminnelighet antas å ha høyere utslipp per produsert kraftenhet enn nyere kraftverk. RWEs betydelige beholdning av gamle brunkull-anlegg medvirker til å gi en høyere utslippsintensitet. Selskapet anfører at det har gjennomført en rekke tiltak for å redusere utslipp etter 2012 og viser til at utslippene har gått betydelig ned i denne perioden. Etikkrådet noterer at andelen svartkull er redusert. Imidlertid har ikke andelen brunkull endret seg vesentlig i samme periode. Situasjonen etter kuttene er at RWE fortsatt har vesentlig høyere utslippsintensitet enn de fleste av sine konkurrenter. Siden 2012 og frem til i dag har RWE redusert utslippene med rundt 20 prosent. Like fullt fremstår det som om selskapet drifter gamle og mindre effektive kraftverk lenger enn sine konkurrenter.

Selskapet er også mer aktivt med å bygge nye brunkullkraftverk når andre kraftleverandører ikke lenger satser på denne utslippstunge kraftverkstypen.

Når Etikkrådet skal ta stilling til risikoen for uakseptable klimagassutslipp, vil et selskaps planer og utsikter være viktige momenter i vurderingen. Selskapet planlegger å redusere klimautslipp frem mot 2030 med om lag 30 prosent. En del av denne reduksjonen er basert på at selskapet planlegger lavere driftstid på sine brunkullkraftverk. Samtidig fortsetter RWE å basere store deler av sin kraftproduksjon på kull, hvorav en betydelig del er brunkull. Selskapet har fortsatt å bygge og planlegge brunkullkraftverk helt frem til i dag, og planlegger å drifte noen brunkullgruver frem til ca. 2050. Etter en helhetsvurdering finner Etikkrådet at det er svært usikkert om de skisserte tiltak og planer vil bringe selskapets klimagassutslipp ned til et nivå som tilsvarer det konkurrentene vil ligge på.

Etikkrådet konkluderer derfor med at det er en uakseptabel risiko for at RWE i lang tid fremover vil ha svært høye klimagassutslipp.

Suncor Energy Inc

Avgitt 7. november 2019

Etikkrådet tilrår å utelukke selskapet Suncor Energy Inc (Suncor) fra SPU grunnet klimagassutslippene fra utvinning av olje fra oljesand. I henhold til retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU kan selskap bli utelukket om de på et aggregert selskapsnivå er ansvarlig for uakseptable klimagassutslipp.

Etikkrådet avga en tilsvarende tilrådning om utelukkelse av selskapet 30. mai 2017, men uklarheter ved tolkningen av kriteriet førte til at Norges Bank ikke fattet noen beslutning i saken. Finansdepartementet presiserte med dette som bakgrunn i Meld. St. 20 (2018–2019) kriteriets tolkning på enkelte områder.

Meldingen angir at selskapers absolutte utslipp, utslippsintensitet og fremoverskuende vurderinger kan være det primære vurderingsgrunnlaget under klimakriteriet. Samtidig presiserer meldingen at tilrådninger skal inneholde en omtale av eventuelle klimarammeverk som selskapet er underlagt. For et selskap som opptrer i tråd med lover og regler og omfattes av en stram klimaregulering som EUs kvotesystem, kan selskapets utslipp i seg selv ikke sies å innebære en uakseptabel atferd, ifølge meldingen. Det sies videre at EUs klimarammeverk er å betrakte som stramt på bakgrunn av sine regler, etterlevelseshemmeligheter, nedskaleringsfaktor og kvotepriser.

Denne tilrådningen er derfor oppdatert på de punktene som er berørt av presiseringen.

Oljeproduksjon har i sin alminnelighet høye utslipp av klimagasser, og produksjon av olje fra oljesand har generelt vesentlig høyere klimagassutslipp enn oljeproduksjon fra konvensjonell olje. Etikkrådet finner at selskap som baserer sin aktivitet på oljesand, derfor kan sies å ha uakseptable utslipp av klimagasser.

Suncor er en kanadisk oljeprodusent med omfattende produksjon av olje fra oljesand i Alberta, Canada. 95 prosent av selskapets oljereserver er oljesand, og om lag 85 prosent av oljeproduksjonen er fra oljesand. Selskapet har redusert sine klimagassutslipp betydelig de senere årene, men fra et høyt nivå. Selskapets utslipp av klimagasser per produsert enhet er i 2018 mer enn dobbelt så høyt som verdensgjennomsnittet, og mer enn fire ganger så høyt som oljeproduksjon i Europa. Suncor har satt et mål om å redusere utslippene med 30 prosent i perioden frem til 2030.

Suncor er underlagt et klimarammeverk som ikke har kvotehandel, som ikke har nedskaleringsfaktor og som har en karbonpris som er svært mye lavere enn for oljeproduksjon under EU-ETS. Etikkrådet legger derfor til grunn at selskapet ikke er regulert av det Meld. St. 20 (2018–2019) beskriver som et stramt klimarammeverk.

I sin vurdering av fremtidig risiko noterer Etikkrådet seg at Suncor har satt seg mål om å redusere klimagassutslippene betydelig, men rådet ser ikke at tiltakene er tilstrekkelig konkrete eller utslippsmålet tilstrekkelig ambisiøst. Etikkrådet viser blant annet til at selv om selskapets mål om kutt i utslippet gjennomføres, vil det ikke føre til at selskapets utslipp vil komme ned på nivå med gjennomsnittet for konvensjonell olje. Etikkrådet legger også til grunn at selskapets store reserver i oljesand viser at selskapet har et relativt langsiktig mål om å basere mye av sin oljeproduksjon på denne ressursen.

Texwinca Holdings Ltd **Avgitt 19. februar 2020**

Etikkrådet anbefaler å oppheve utelukkelsen av selskapet Texwinca Holdings Ltd fra Statens pensjonsfond utland.

Texwinca er en kinesisk tekstilprodusent. Den 5. juni 2018 anbefalte Etikkrådet å utelukke selskapet på grunn av systematiske brudd på arbeidstakerrettigheter i to klesfabrikker heleid av selskapet Megawell, der Texwinca hadde en eierandel på 50 prosent. Megawell ble avvirket i 2019, og klesfabrikkene ble lagt ned. Det er derfor ikke lenger grunnlag for å opprettholde utelukkelsen av Texwinca.

Vale SA **Avgitt 12. juni 2019**

Etikkrådet for Statens Pensjonsfond Utland anbefaler å utelukke Vale SA (Vale) fra SPU på grunnlag av en uakseptabel risiko for at selskapet er ansvarlig for alvorlig miljøskade.

Vale er verdens største produsent av jernmalm og har ulike typer gruvevirksomhet og andre aktiviteter i ca. 30 land. I november 2015 skjedde det en damulykke ved en gruve i Brasil tilhørende selskapet Samarco, et *joint venture*-selskap der Vale er likestilt partner med BHP Billiton. 19 mennesker døde, og miljøkonsekvensene var betydelige. Granskingsrapporten bestilt av BHP Billiton pekte på alvorlige feil ved dammen. Feilene var av en type som gjør det sannsynlig at selskapet kjente til dem.

I januar 2019 kollapset en annen av Vale sine dammer i Brasil, og foreløpig er det registrert 237 omkomne. Granskningen av denne ulykken er ikke sluttført, men det er flere likhetstrekk mellom de to ulykkene. Det er påvist mangler ved konstruksjon, vedlikehold og overvåkning av dammene. Vale har til sammen 45 avgangsmassedammer i Brasil.

Det er et tilleggsmoment i Etikkrådets vurdering at selskapet hadde kontor- og kantinelokaler nedstrøms dammen, og ikke hadde etablert tilstrekkelig varsling til å unngå et betydelig tap av menneskeliv. Uansett årsak er det slik at tiltakene selskapet har iverksatt etter ulykken i 2015, ikke har vært tilstrekkelige til å unngå at ulykken i 2019 skjedde.

Etikkrådet har vurdert disse to ulykkene opp mot retningslinjenes kriterium om miljøskade, og anbefaler utelukkelse av selskapet på grunnlag av dette.

Observasjon

Retningslinjenes § 6 (4) sier at «Observasjon kan besluttes der det er tvil om vilkårene for utelukkelse er oppfylt, om utviklingen framover i tid eller der det av andre årsaker finnes hensiktsmessig».

Tabell 3: Selskaper under observasjon ved inngangen til 2020

Selskapsnavn	Kriterium	Avgitt
Astra International Tbk PT	Miljøskade	Observasjonsbrev
Hansae Co Ltd	Menneskerettigheter	Observasjonsbrev
Hansae Yes24 Holdings Co Ltd	Menneskerettigheter	Observasjonsbrev
Leonardo SpA	Korrupsjon	Utsatt
Nien Hsing Textile Co Ltd	Menneskerettigheter	Utsatt
Pan Ocean Co Ltd	Miljøskade og menneskerettigheter	Utsatt
PetroChina Co Ltd	Korrupsjon	Tilrådning om utelukkelse

Etikkrådet har ansvaret for å følge opp selskaper som er satt til observasjon på grunnlag av rådets tilrådninger. Etikkrådet kan når som helst i observasjonsperioden anbefale å utelukke selskapet eller å ta det av observasjonslisten. Norges Bank har ansvaret for å følge opp selskaper den på eget initiativ har satt til observasjon under kullkriteriet.

I observasjonsperioden avgir Etikkrådet normalt en årlig vurdering for hvert selskap til Norges Bank. Rådet innhenter informasjon fra åpne kilder, men kan også få gjennomført egne undersøkelser. Observasjonsbrevene blir offentliggjort på Etikkrådets nettside sammen med tilrådingen som ligger til grunn for observasjonen.

Observasjonsprosessen avhenger av et godt samarbeid mellom selskapene og Etikkrådet. Et utkast til rapport til Norges Bank blir sendt til selskapene for merknader, og det avholdes også ofte møter med selskapene. I 2020 avga Etikkrådet to observasjonsrapporter om tre selskaper og anbefalte å utelukke ett selskap som sto til observasjon. Etikkrådet hadde møter med tre selskaper som står til observasjon, i løpet av året. Etikkrådet avga ikke observasjonsrapport om tre selskaper som står til observasjon, blant annet fordi det har vært vanskelig å gjennomføre observasjonen på grunn av koronapandemien.

Astra International Tbk PT har stått til observasjon siden 23. oktober 2015 på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapet gjennom datterselskapets konvertering av tropisk skog til oljepalmeplantasjer er ansvarlig for alvorlig miljøskade. Selskapet ser ikke ut til å ha åpnet opp nye områder med torvmyr eller skog i sine konsesjonsområder siden 2015. Basert på den informasjonen som har vært tilgjengelig, mener rådet at de systemene og tiltakene som selskapet har implementert i løpet av observasjonsperioden, ser ut til å ha redusert risikoen for alvorlig miljøskade. Etikkrådet anbefalte derfor å avslutte observasjonen av selskapet under miljøkriteriet. Situasjonen til urfolksgruppen *Orang Rimba* som lever under svært vanskelige kår i ett av selskapets konsesjonsområder, ble først kjent for Etikkrådet mot slutten av 2018. Derfor ønsket Etikkrådet å fortsette observasjonen i ytterligere ett år for å vurdere hva selskapet gjør for å unngå å medvirke til krenkelser av urfolks rettigheter.

Den 5. mai 2017 anbefalte Etikkrådet å utelukke selskapet Hansae Yes24 Holdings Co Ltd og datterselskapet Hansae Co Ltd på grunn av en uakseptabel risiko for at selskapene er ansvarlige for systematiske brudd på arbeidstakerrettigheter i sine klesfabrikker. Norges Bank besluttet den 23. juni 2017 å sette selskapene til observasjon og ba Etikkrådet om å følge utviklingen i saken. Rådets vurdering var i stor grad basert på undersøkelser av arbeidsforholdene ved Hansaes fabrikker i Vietnam som viste omfattende brudd på arbeidstakerrettigheter. Siden mai 2017 har Hansae gjennomført en rekke tiltak for å bedre arbeidsforholdene. I andre halvdel av 2019 fikk

Etikkrådet gjennomført en undersøkelse av arbeidsforholdene ved Hansae Haiti for å vurdere implementeringen av Hansaes policy i andre deler av selskapets virksomhet.

Generelt var normbruddene her av mindre omfang enn ved Hansae Vietnam. Likevel viste undersøkelsen at implementeringen av selskapets retningslinjer fortsatt er en utfordring for selskapet. Koronapandemien har gjort det vanskelig for selskapet å gjennomføre enkelte tiltak som planlagt, og gjør det også vanskelig for Etikkrådet og andre å undersøke arbeidsforholdene på fabrikker. I en slik situasjon kan risikoen for brudd på arbeidstakerrettigheter øke. Rådet vil derfor fortsette å observere Hansaes arbeid for å forhindre brudd på arbeidstakerrettigheter, og dersom pandemien tillater det, gjennomføre en ny undersøkelse av selskapets fabrikker i 2021.

Etikkrådet anbefalte å utelukke PetroChina Co Ltd ettersom selskapet ikke ga tilstrekkelig informasjon til at det var mulig å gjennomføre observasjonen. Norges Bank fattet vedtak om eierskapsutøvelse overfor selskapet.

Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra SPU

Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland

Hjemmel: Fastsatt av Finansdepartementet 18. desember 2014 med hjemmel i kgl.res. 19. november 2004 nr. 4997 og lov 21. desember 2005 nr. 123 om Statens pensjonsfond § 2 annet ledd og § 10.

§ 1. Virkeområde

(1) Disse retningslinjene gjelder for Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland (Etikkrådet) og Norges Banks (banken) arbeid med observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utlands (fondet) portefølje etter kriteriene i § 2 og § 3.

(2) Retningslinjene omfatter investeringene i fondets aksje- og obligasjonsporteføljer.

(3) Etikkrådet gir råd til banken om observasjon og utelukkelse av selskaper i fondets portefølje etter kriteriene i § 2 og § 3, og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse, jf. § 5 femte ledd og § 6 sjette ledd.

(4) Banken treffer beslutninger om observasjon og utelukkelse av selskaper i fondets portefølje etter kriteriene i § 2 og § 3, og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse, jf. § 5 femte ledd og § 6 sjette ledd. Banken kan på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse, jf. § 2 annet til fjerde ledd.

§ 2. Kriterier for produktbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

(1) Fondet skal ikke være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer:

a) produserer våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper

b) produserer tobakk

c) selger våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av ordningen for statsobligasjonsunntak omtalt i mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 3-1 andre ledd bokstav c.

(2) Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for gruveselskaper og kraftprodusenter som selv eller konsolidert med enheter de kontrollerer enten:

a) får 30 pst. eller mer av sine inntekter fra termisk kull,

b) baserer 30 pst. eller mer av sin virksomhet på termisk kull,

c) utvinner mer enn 20 millioner tonn termisk kull per år, eller

d) har en kraftkapasitet på mer enn 10 000 MW fra termisk kull.

(3) I vurderingen etter annet ledd skal det også legges vekt på fremoverskuende vurderinger, herunder av eventuelle planer som vil endre nivået på utvinning av eller kraftkapasiteten knyttet til termisk kull, redusere inntekts- eller virksomhetsandelen knyttet til termisk kull og/eller øke inntekts- eller virksomhetsandelen knyttet til fornybare energikilder.

(4) Råd og beslutninger om utelukkelse av selskaper basert på annet og tredje ledd skal ikke omfatte et selskaps grønne obligasjoner der disse er anerkjent gjennom inkludering på angitte indekser for slike obligasjoner eller verifisert av anerkjent tredjepart.

§ 3. Kriterier for atferdsbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

a) grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene som for eksempel drap, tortur, frihetsberøvelse, tvangsarbeid, de verste former for barnearbeid

b) alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner

c) alvorlig miljøskade

d) handlinger eller unnlatelser som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser

e) grov korrupsjon

f) andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer.

§ 4. Etikkrådet

(1) Etikkrådet består av fem medlemmer som oppnevnes av departementet etter innstilling fra banken. Departementet utpeker også leder og nestleder etter innstilling fra banken. Bankens innstilling skal være oversendt departementet tre måneder før utløpet av oppnevningsperioden.

(2) Sammensetningen av medlemmene må sikre at Etikkrådet vil besitte den kompetansen som er nødvendig for at det skal kunne utføre sitt oppdrag, definert gjennom disse retningslinjene.

(3) Oppnevningen av medlemmene gjelder for fire år. Ved første gangs oppnevning kan departementet fastsette overgangsbestemmelser.

(4) Rådsmedlemmenes godtgjørelse samt rådets budsjett fastsettes av departementet.

(5) Etikkrådet har et eget sekretariat, som er administrativt underlagt departementet. Etikkrådet skal påse at sekretariatet har hensiktsmessige prosesser og rutiner.

(6) Etikkrådet skal årlig utarbeide en virksomhetsplan som skal forelegges departementet. Virksomhetsplanen skal gjøre rede for Etikkrådets prioriteringer i sitt arbeid, jf. § 5.

(7) Etikkrådet skal avgi årlig rapport om sin virksomhet til departementet. Rapporten skal avgis senest tre måneder etter årets utløp.

(8) Etikkrådet skal regelmessig evaluere sitt arbeid.

§ 5. Etikkrådets arbeid med råd om observasjon og utelukkelse

(1) Etikkrådet skal løpende overvåke fondets portefølje, jf. § 1 andre ledd, med sikte på å avdekke om selskaper medvirker til eller selv er ansvarlig for produksjon eller atferd som nevnt i § 2 og § 3.

(2) Etikkrådet tar opp saker på eget initiativ eller etter anmodning fra banken. Etikkrådet skal utarbeide og offentliggjøre prinsipper for hvilke selskaper som velges ut for nærmere undersøkelse. Banken kan utarbeide nærmere forventninger til disse prinsippene.

(3) Etikkrådet innhenter nødvendig informasjon på fritt grunnlag og sørger for at saken er godt opplyst før råd om observasjon, utelukkelse eller oppheving av slike beslutninger gis.

(4) Et selskap som vurderes for observasjon eller utelukkelse, skal gis mulighet til å framlegge informasjon og synspunkter for Etikkrådet tidlig i prosessen. Rådet skal i denne sammenheng klargjøre overfor selskapet hvilke forhold som kan danne grunnlag for observasjon eller utelukkelse. Vurderer rådet å tilrå observasjon eller utelukkelse etter § 3, skal utkast til tilråding forelegges selskapet til uttalelse, jf. § 7.

(5) Etikkrådet skal jevnlig vurdere om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede. Etikkrådet kan på bakgrunn av ny informasjon anbefale banken at observasjon eller utelukkelse oppheves.

(6) Etikkrådet skal begrunne sine råd til banken, jf. § 2 og § 3. Banken kan utarbeide nærmere forventninger til utformingen av slike råd.

(7) Rutiner for Etikkrådets behandling av saker som gjelder spørsmål om en beslutning om observasjon og utelukkelse skal oppheves, skal være offentlig tilgjengelig. Selskap som er utelukket skal informeres særskilt om rutinene.

§ 6. Norges Bank

(1) Banken treffer etter råd fra Etikkrådet beslutninger om observasjon og utelukkelse etter kriteriene i § 2 og § 3 og om oppheving av slike beslutninger. Banken kan på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse i henhold til § 2 annet til fjerde ledd og om oppheving av slike beslutninger.

(2) I vurderingen av om et selskap skal utelukkes etter § 3, kan banken bl.a. legge vekt på sannsynligheten for framtidige normbrudd, normbruddets alvor og omfang, samt forbindelsen mellom normbruddet og selskapet fondet er investert i. Banken kan videre vurdere bredden i selskapets virksomhet og styring, herunder om selskapet gjør det som med rimelighet kan forventes for å redusere risikoen for framtidige normbrudd innenfor en rimelig tidshorisont. Relevante momenter i disse vurderingene kan være selskapets retningslinjer for og arbeid med ivaretagelse av god selskapsstyring,

miljø og samfunnsmessige forhold og om selskapet bidrar i positiv retning overfor dem som rammes eller tidligere har blitt rammet av selskapets atferd.

(3) Før observasjon og utelukkelse etter § 6 første ledd besluttes, skal banken vurdere om andre virkemidler, herunder eierskapsutøvelse, kan være bedre egnet til å redusere risikoen for fortsatt normbrudd eller av andre årsaker kan være mer hensiktsmessige. Banken skal se de ulike virkemidlene den har til rådighet i sammenheng og benytte dem på en helhetlig måte.

(4) Observasjon kan besluttes der det er tvil om vilkårene for utelukkelse er oppfylt, om utviklingen framover i tid eller der det av andre årsaker finnes hensiktsmessig.

(5) Banken skal sørge for at saken er tilstrekkelig opplyst før beslutning om observasjon og utelukkelse, eller oppheving av slike beslutninger treffes.

(6) Banken skal jevnlig vurdere om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede.

§ 7. Informasjonsutveksling og koordinering mellom banken og Etikkrådet

(1) For å bidra til en mest mulig sammenhengende kjede av virkemidler i arbeidet med en ansvarlig forvaltningsvirksomhet, skal det jevnlig avholdes møter mellom banken og Etikkrådet for å utveksle informasjon og koordinere arbeidet.

(2) Kommunikasjonen med selskapene skal være koordinert og med mål om å oppfattes som entydig. Banken utøver fondets eierrettigheter. Banken skal søke å integrere Etikkrådets kommunikasjon med selskapene i den øvrige selskapsoppfølgingen. Banken skal gis innsyn i Etikkrådets kommunikasjon med selskapene og kan delta i møter Etikkrådet har med selskapene.

(3) Etikkrådet kan be banken om opplysninger om forhold vedrørende enkeltelskaper, herunder hvordan konkrete selskaper er håndtert i eierskapsutøvelsen. Banken kan be Etikkrådet om å stille sine vurderinger av enkeltelskaper til disposisjon.

(4) Banken og Etikkrådet skal ha nærmere rutiner for informasjonsutveksling og koordinering for å tydeliggjøre ansvarslinjer og å bidra til god kommunikasjon og integrering av arbeidet mellom banken og Etikkrådet.

§ 8. Offentliggjøring

(1) Banken skal offentliggjøre sine beslutninger etter disse retningslinjene. Offentliggjøringen skal skje i samsvar med mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 6-2 fjerde ledd. Når banken offentliggjør sine beslutninger, skal Etikkrådet offentliggjøre sine råd. Når banken på eget initiativ treffer beslutninger i henhold til § 6 første ledd annet punktum skal offentliggjøringen omfatte beslutningsgrunnlaget.

(2) Banken skal føre en offentlig liste over selskaper som er utelukket fra fondet eller satt til observasjon etter disse retningslinjene.

§ 9. Møter med Finansdepartementet

(1) Det skal avholdes møter mellom departementet, banken og Etikkrådet minst én gang i året. Informasjonen som utveksles på møtene skal inngå som del av grunnlaget for rapporteringen om arbeidet med en ansvarlig forvaltningsvirksomhet i den årlige meldingen til Stortinget om forvaltningen av Statens pensjonsfond.

(2) Det skal avholdes møter mellom departementet og Etikkrådet minst én gang i året. På møtene skal følgende behandles:

a) virksomheten det siste året

b) andre saker departementet og Etikkrådet har meldt opp for behandling.

§ 10. Adgang til å gjøre endringer

Departementet kan gi tillegg til eller gjøre endringer i disse retningslinjene.

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland
Postboks 8008 Dep, 0030 Oslo Norge

etikkradet.no